

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IMPACT STRATEGIC

Nr. 4 [81]/2021

Revistă științifică trimestrială,
cu acces liber și prestigiu recunoscut de CNATDCU,
indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, Index Copernicus, ProQuest, WorldCat, ROAD

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI

CONSILIU EDITORIAL

Dorin Corneliu PLEȘCAN, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, președinte
Prof. univ. dr. Daniel DUMITRU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Valentin DRAGOMIRESCU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf. univ. dr. Marius-Victor ROȘCA, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof. univ. dr. Florian RĂPAN, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
Conf. univ. dr. Marius ȘERBESZKI, Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”
Conf. univ. dr. Florin DIACONU, Universitatea din București
Dr. Robert ANTIS, Universitatea Națională de Apărare, SUA
Conf. univ. dr. John F. TROXELL, Institutul de Studii Strategice, Colegiul de Război
al Forțelor Terestre, SUA
Dirk DUBOIS, Șeful Colegiului European de Securitate și Apărare, Belgia
Prof. univ. dr. John L. CLARKE, Centrul „George C. Marshall”, Germania
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Universitatea de Management al Securității, Slovacia
Conf. univ. dr. Igor SOFRONESCU, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Dr. Péter TÁLAS, Universitatea Națională pentru Servicii Publice, Ungaria

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

CS II dr. Mirela ATANASIU	CS III dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU	CS III dr. Daniela LICĂ
Conf. univ. dr. János BESENYŐ	Lect. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU
CS II dr. Cristina BOGZEANU	CS II dr. Alexandra SARCINSCHI
CS I dr. Ruxandra BULUC	CS III dr. Mihai ZODIAN

COLEGIU DE REDACȚIE

Redactor-șef: lect. univ. dr. Florian CÎRCIUMARU
Redactor-șef adjunct: Iolanda-Andreea TUDOR
Secretar de redacție: Iulia-Alexandra COJOCARU
Redactor supliment *Colocviu strategic*:
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU

ADRESĂ

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49;
Fax: (021) 319.57.80
Website: <https://cssas.unap.ro>
E-mail: impactstrategic@unap.ro

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

CUPRINS

CUVÂNTUL EDITORULUI

Dr. Florian CÎRCIUMARU	5
------------------------------	---

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Competiția mondială pentru tehnologia militară de vârf în vederea implementării conceptului războiului de tip „mozaic”

Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ	7
-------------------------------------	---

GEPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII – TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Dinamica relațiilor turco-române în regiunea extinsă a Mării Negre. O perspectivă neoliberală

Mihai TATOMIR	23
---------------------	----

CONCEPTE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Deradicalizarea: între teorie și practică

Daniel-Mihai DUȚU	33
-------------------------	----

Oportunitatea și necesitatea comunicării strategice în contextul extinderii și diversificării fenomenului hibrid

Cdor. Bogdan ȚUȚUIANU	47
-----------------------------	----

NOTE DE LECTURĂ

Dezbaterea statistică despre viitorul războaielor – eseu bibliografic

Dr. Mihai ZODIAN	62
------------------------	----

EVENIMENT ȘTIINȚIFIC

*Conferința Științifică Internațională cu tema „Complexitatea
și dinamismul mediului de securitate” (9-10 decembrie 2021)*

Raluca STAN 67

GHID PENTRU AUTORI 70

CUVÂNTUL EDITORULUI

Ediția a patra din anul 2021, cu numărul 4 (vol. 81) include patru articole, dar și rubrica *Note de lectură*, semnată de colegul nostru, CS III dr. Mihai Zodian.

În cadrul primei rubrici, ***Securitate și strategie militară***, domnul colonel (r) CS III dr. Crăișor-Constantin Ioniță continuă cercetarea privind prezentarea progreselor realizate în ultima perioadă în domeniul cercetării-dezvoltării și inovării (CDI), referitoare la dezvoltarea capabilităților viitorului război de tip „mozaic”, în lumina competiției pentru puterea mondială și regională.

Cea de-a doua rubrică, ***Geopolitici și geostrategii: tendințe și perspective***, vă propune spre lectură un material, semnat de domnul Mihai Tatomir, care prezintă dinamica relațiilor turco-române în regiunea extinsă a Mării Negre, dintr-o perspectivă neoliberală.

În continuare, a treia rubrică, ***Concepte de apărare și securitate***, cuprinde două articole, aparținând domnului Daniel-Mihai Duțu și domnului comandor Bogdan Țuțuianu; primul material tratează procesul deradicalizării și a potențialului său pentru societatea actuală, prin prezentarea unor modele de deradicalizare teoretice și practice, iar cel de-al doilea articol se dorește o pledoarie pentru acordarea unei importanțe sporite la nivel militar și politic comunicării strategice, în contextul extinderii și diversificării fenomenului hibrid ca realitate care trebuie relatată și contracarată la adversari și folosită pentru atingerea propriilor scopuri.

Prin intermediul rubricii ***Note de lectură***, dorim să vă supunem atenției un eseu bibliografic ce reprezintă, în fapt, o dezbatere statistică privind viitorul războaielor.

Ediția prezintă cuprinde și ***Eveniment științific***, unde vă prezentăm aspecte de interes de la Conferința științifică internațională STRATEGII XXI „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, organizată online în 9-10 decembrie 2021.

În încheiere, vă semnalăm ***Ghidul pentru autori***, acesta fiind o lectură obligatorie pentru cei ce doresc să disemineze rezultatele cercetării în revista *Impact strategic*.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv primordial al publicației –, recunoașterea calității științifice a revistei este confirmată prin indexarea în bazele de date internaționale CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), EBSCO (SUA), ProQuest (SUA), INDEX COPERNICUS (Polonia), la acestea adăugându-se, recent, WorldCat și ROAD ISSN, dar și prin prezența în cataloagele virtuale ale bibliotecilor din instituții prestigioase de peste hotare, precum NATO și ale unor universități cu profil militar din Bulgaria, Polonia, Republica Cehă, Ungaria, Estonia etc.

Impact strategic se tipărește în două ediții distincte, în limba română și în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia și America.

În încheiere, îi încurajăm pe cei interesați să publice în paginile revistei să prospecteze și să evalueze cu rigoare dinamica mediului de securitate și, totodată, lansăm invitația către studenții, masteranzii și doctoranzii interesați să trimită articole spre publicare în suplimentul lunar al revistei, *Colocviu strategic*, disponibil pe internet la <http://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>, indexat în baza de date internaționale CEEOL, Google scholar și ROAD ISSN.

Redactor-șef, colonel/dr. Florian CÎRCIUMARU
Directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

COMPETIȚIA MONDIALĂ PENTRU TEHNOLOGIA MILITARĂ DE VÂRF ÎN VEDEREA IMPLEMENTĂRII CONCEPTULUI RĂZBOIULUI DE TIP „MOZAIC”

*Dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ**

Pe plan mondial există o luptă acerbă pentru acapărarea și dominarea pieței internaționale de tehnologie avansată (High Tech). Această luptă se integrează perfect în disputele politice privind noua ordine mondială post-pandemie, în care competiția dintre marile puteri este din ce în ce mai ascutită.

Recent, cercetarea-dezvoltarea și inovarea (CDI) în domeniul militar a căpătat un aspect deosebit de important prin acceptarea creșterii fondurilor alocate la 20% din bugetele apărării. Acest fapt se repercutează și în mediul civil, prin importanța pe care o acordă toate țările dezvoltate, printre care și Uniunea Europeană și România, digitalizării la nivel național. Iar produsele CDI cu întrebuințare duală sunt cele mai solicitate pe piața mondială a tehnologiilor de vârf.

Ca urmare, lucrarea de față are scopul de a continua prezentarea progreselor realizate în ultima perioadă în CDI, în ceea ce privește dezvoltarea capacităților viitorului război tip „mozaic”, în lumina competiției pentru puterea mondială și regională.

Cuvinte-cheie: *putere regională; tehnologie de vârf; războiul de tip „mozaic”; digitalizare.*

** Colonel (r) dr. Crăișor-Constantin IONIȚĂ este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: ionita.constantin@unap.ro*

Introducere

Perioada post-pandemie Covid-19 va fi caracterizată, pe lângă o puternică criză economico-financiară internațională și o recuperare dificilă a statelor la nivel social, de accentuarea competiției politice între marile puteri pentru dominația mondială și regională. În cadrul noii ordini mondiale este clar că SUA vor trebui să cedeze o parte dintre prerogativele sale de superputere globală și să accepte o împărțire a conducerii lumii cu alte mari puteri, îndeosebi cu China, aflată în ascensiune de putere și influență la nivel mondial.

Acest fenomen se va întâmpla, probabil, după anul 2030, când harta cu dispunerea marilor puteri va arăta diferit decât până în prezent. O proiecție pe următorii 20 de ani și în perspectiva anilor 2050, făcută de cercetători americani, pe blogul Nextbigfuture.com (Figura nr.1), prezintă posibilele creșteri economice și demografice ale celor mai dezvoltate state ale lumii, cu tendințe de acaparare a puterii regionale în zonele lor de interes. Astfel, conform acestei analize, lumea după 2030 va fi caracterizată de multilateralism, iar competiția economică, demografică și militară dintre statele dezvoltate va împărți marile puteri în trei niveluri, astfel:

- *Nivelul 1* – va cuprinde marile puteri cu tendințe de a deveni superputeri, precum SUA și China, în care economia celei din urmă va fi de două ori mai dezvoltată decât cea americană, după 2050;

- *Nivelul 2* – va cuprinde statele cu un produs intern brut (PIB) de circa 5 - 6 trilioane de dolari, precum Japonia și Germania; probabil că și India va atinge acest nivel după 2030;

- *Nivelul 3* – va avea o competiție strânsă și acerbă între statele dezvoltate care vor realiza un PIB de 2,4 - 4 trilioane de dolari, precum Franța, Marea Britanie, India și Italia și cele emergente, precum Canada, Coreea de Sud, Australia, Brazilia și Rusia, care vor lupta să ajungă la acest nivel după anii 2030, surclasând Italia și chiar Franța (Wang 2020a).

Creșterile economice din cadrul competiției pentru acapararea puterii mondiale și regionale vor influența, la rândul lor, creșterile demografice și cele din cadrul bugetelor de apărare, care nu vor avea întotdeauna o influență pozitivă asupra noii ordini mondiale post-pandemie. Astfel de creșteri se vor produce în țări, precum SUA (380 de milioane de locuitori, în 2050), Canada (va avea o populație de 50 milioane de locuitori în 2050 și un buget militar de 22 de miliarde dolari, fiind în creștere), Coreea de Sud (52 de milioane de locuitori și un buget militar de 44 miliarde dolari pe an), Australia (40 de milioane de locuitori, în 2048) (Wang 2020a). Atât China (o posibilă scădere a populației de la 11 la 1 miliard de locuitori), dar și Japonia și statele europene (împreună au aproximativ 650 de milioane de locuitori) vor avea dificultăți în domeniul demografiei, prin scăderea drastică a populației și îmbătrânirea acesteia, fapt care va putea duce la schimbarea balanței de putere, după 2050, către Africa (Nigeria) și sudul Asiei (India, Indonezia, Vietnam și Turcia).

Nº	Country (or dependent territory)	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1	United States	20,807,269	21,921,585	22,967,651	23,913,115	24,833,759	25,783,444
2	China ^[a]	14,860,775	16,492,813	17,933,629	19,512,741	21,217,565	23,029,813
3	Japan	4,910,580	5,103,175	5,337,329	5,626,634	5,848,652	6,014,277
4	Germany	3,780,553	4,318,485	4,556,812	4,726,374	4,877,584	5,040,941
5	India	2,592,583	2,833,874	3,094,177	3,368,899	3,657,454	3,958,812
6	France	2,551,451	2,917,668	3,060,618	3,183,642	3,299,486	3,411,710
7	United Kingdom	2,638,296	2,855,671	3,004,796	3,120,056	3,239,201	3,356,794
8	Italy	1,848,222	2,111,649	2,207,851	2,280,095	2,333,364	2,387,825
9	Canada	1,600,264	1,763,046	1,876,701	1,983,486	2,086,819	2,193,412
10	South Korea	1,586,786	1,674,112	1,763,385	1,850,789	1,940,869	2,030,178
11	Russia	1,464,078	1,584,216	1,662,593	1,737,740	1,812,792	1,894,163
12	Brazil	1,363,767	1,431,624	1,562,617	1,665,966	1,786,913	1,891,433
13	Spain	1,247,464	1,450,882	1,552,025	1,638,662	1,715,140	1,771,808
14	Australia	1,334,688	1,480,355	1,533,798	1,608,773	1,682,750	1,755,091
15	Indonesia	1,088,768	1,167,180	1,252,595	1,341,111	1,433,992	1,533,410
16	Mexico	1,040,372	1,094,528	1,145,643	1,197,860	1,250,889	1,305,727
17	Netherlands	886,339	1,005,711	1,052,226	1,093,550	1,132,008	1,172,435
18	Turkey	649,436	652,408	722,384	810,077	886,225	970,506
19	Switzerland	707,868	790,655	832,432	864,611	909,423	945,377
20	Saudi Arabia	680,897	735,483	777,191	813,868	853,457	895,176
21	Poland	580,894	634,899	691,626	749,467	804,355	857,126

Figura nr. 1. Lista cu marile puteri după 2025
(Sursa: <https://www.nextbigfuture.com>)

1. Tendințe în supremația militară mondială a Chinei

În ceea ce privește China, pe lângă dezvoltarea economică puternică previzibilă și o posibilă scădere drastică a demografiei, mai este caracterizată și de tendința de a surclasa SUA în cheltuielile militare privind dezvoltarea capabilităților sale navale (Figura nr. 2) și terestre care să fie echipate și dotate cu cele mai noi realizări în domeniul tehnologiei avansate și care să combată puterea aerospațială americană, prognozată să dețină supremația pe următorii 40 de ani. Așa cum prevede Strategia militară a Chinei, modernizarea completă a Armatei Populare de Eliberare (PLA) se va încheia în 2035, iar până în 2049 va fi transformată într-o „forță militară de nivel mondial” (Cordesman 2019).

Astfel, conform unui raport al Biroului american de Informații Navale (ONI), până în 2030 China va avea un total de 424 de nave de luptă, dintre care 76 vor fi submarine.

Year of DOD report	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 change from 2005
Ballistic missile submarines	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	4	4	4	4	4	4	+3
Nuclear-powered attack submarines	6	5	5	5	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	0
Diesel attack submarines	51	50	53	54	54	54	49	48	49	51	53	57	54	47	50	46	-5
Aircraft carriers	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	2	+2
Cruisers	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	+1
Destroyers	21	25	25	29	27	25	26	26	23	24	21	23	31	28	33	32	+11
Frigates	43	45	47	45	48	49	53	53	52	49	52	52	56	51	54	49	+6
Corvettes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	15	23	23	28	42	49	+49
Missile-armed coastal patrol craft	51	45	41	45	70	85	86	86	85	85	86	86	88	86	86	86	+35
Amphibious ships: LSTs and LPDs	20	25	25	26	27	27	27	28	29	29	29	30	34	33	37	37	+17
Amphibious ships: LSMs	23	25	25	28	28	28	28	23	26	28	28	22	21	23	22	21	-2
Total of types above (does not include other types, such as auxiliary and support ships)	216	221	222	233	262	276	276	271	273	283	294	303	317	306	335	333	+117
China Coast Guard ships	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	185	240	248	255	n/a
Total U.S. Navy battle force ships (which includes auxiliary and support ships but excludes patrol craft)	291	282	281	279	282	285	288	284	287	285	289	271	275	279	286	296	+5
Total U.S. Navy battle force ships compared to above total for certain Chinese ship types	+75	+61	+59	+46	+20	+9	+12	+13	+14	+2	-5	-32	-42	-27	-49	-37	-112

Figura nr. 2. Compararea numărului de nave de luptă americane și chinezești după 2005
(Sursa: FAS – *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities*)

Din această analiză militară reiese clar faptul că, în următorii ani, vom asista la relansarea unui nou tip de război rece între SUA și China, de data asta, în care miza o va reprezenta câștigarea competiției de dominare a lumii, fie de către o singură putere mondială – dar fără a ne întoarce la unipolaritate, deoarece oricare dintre cele două mari puteri va trebui să acționeze printr-o alianță –, fie prin negocierea și acceptarea împărțirii dominației globale între aceste două state. Dar, încă o dată, nu ne putem întoarce la bipolarism, căci fiecare mare putere va căuta să atragă de partea sa un număr cât mai mare de puteri regionale aflate la nivelurile 2 și 3, pentru a putea supraviețui competiției.

Încă de la această dată, China deține cea mai mare forță navală mondială, iar tendințele Beijingului sunt de a spori numărul capacităților navale cu nave de luptă moderne și superdotate, precum portelicopterul amfibiu Hainan din clasa Yushen (Type 075 și 076) – Figura nr. 3 –, submarinul Changzheng-18 din clasa Jin (Type 094 SSBN), precum și crucișătorul Dalian din clasa Renhai (Type 055).

Dacă portavioanele recent construite se apropie de caracteristicile și puterea celor americane, toate celelalte nave de luptă depășesc ceea ce americanii au în vedere să construiască în viitorul apropiat. Mai ales că este vorba despre reducerea puterii navale americane prin neintrarea în exploatare a trei superportavioane și reducerea bugetului alocat forțelor navale pentru anul fiscal 2022. Astfel, noul tip de crucișător Dalian are un deplasament de 12.000 de tone (în timp ce crucișătoarele și distrugătoarele americane Aegis au un deplasament de doar

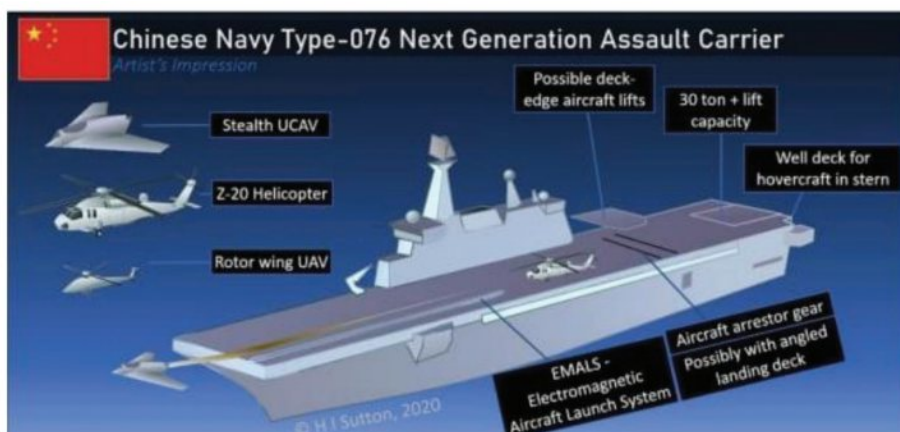

Figura nr. 3. Noua generație de portavioane de asalt chinezești din clasa Type 076
(Sursa: Forbes, 23 iulie 2020)

10.100 și 9.300 de tone), 128 de celule de lansare rachete antiaeriene, antinavă și împotriva rachetelor balistice, un radar 3D cu matrice fazată, precum și sisteme de război electronic și senzori cu bătaie mare (Wang 2021a).

Portelicopterul amfibiu Hainan va avea un deplasament de 35-40.000 de tone, o punte pentru decolarea permanentă a elicopterelor de luptă, șapte zone de decolare elicoptere mari de transport și o zonă deschisă pentru lansarea navelor amfibii convenționale sau pe pernă de aer. Pentru toate aceste noi tipuri de nave de luptă, China va cheltui, anul acesta, 208,58 miliarde de dolari și va crește bugetul pentru apărare cu 6,8% în anii care urmează. Astfel, se așteaptă ca, în 2023 bugetul chinez pentru apărare să fie de 270 de miliarde de dolari (Wang 2021a).

Și în domeniul terestru China va căuta să surclaseze SUA, mai ales la nivelul sistemelor anti-acces și de interdicție navală (A2/AD), care conțin sisteme de lansare a rachetelor balistice și de croazieră duale și sisteme integrate de apărare aeriană. Forțele chineze de rachete convenționale s-au dezvoltat fără a ține seama de constrângerile tratatelor internaționale în domeniu, astfel că, la această dată, China deține peste 1.200 de sisteme terestre de lansare rachete balistice (GLBM) și de croazieră (GLCM), cu bătaie între 500 și 5.500 km (Figura nr. 4).

System	Launchers	Missiles	Estimated Range
ICBM	100	100	>5,500km
IRBM	200	200+	3,000-5,500km
MRBM	150	150+	1,000-3,000km
SRBM	250	600+	300-1,000km
GLCM	100	300+	>1,500km

Figura nr. 4. Forțele chineze de rachete
(Sursa: Nextbigfuture.com, 31 octombrie 2020)

Totodată, PLA deține una dintre cele mai mari forțe de apărare aeriană cu bătaie lungă din lume care include, pe lângă sisteme produse autohton, și pe cele rusești de tip S-400 și S-300. Deci, putem afirma că eforturile mari de ordin financiar întreprinse de Beijing au un singur scop – să facă din PLA o forță armată modernă și de nivel mondial, care să sprijine conducerea politică chineză pentru câștigarea competiției mondiale economice și militare, în detrimentul SUA.

2. Câștigarea supremației aerospațiale de către americani

Preocuparea majoră a SUA este de a obține supremația aero-terestră la nivel mondial și de a o menține în următorii 40 de ani. Principalul program destinat acestui nivel de ambiție îl reprezintă proiectul SpaceX – nave spațiale reutilizabile care pot fi folosite în varianta transport rapid oriunde pe glob (până într-o oră și zburând pe orbita joasă a Pământului), dar și ca bombardiere hipersonice, dezvoltând viteze de 15-25 de ori mai mari decât cea a sunetului/Mach, având o rază de acțiune de până la 12.875 km și care pot căra 100 de tone de bombe hipersonice (Wang 2021b).

În cadrul Strategiei americane de știință și tehnologie 2030, programul SpaceX de rachete cargo pentru transport logistic se va materializa prin dezvoltarea și adaptarea ideilor inovative din cadrul celui de-al patrulea program civil Vanguard (Figura nr. 5). Odată realizat, acest tip de transport cargo prin intermediul unei rachete spațiale va modifica rapid situația logistică, conectând materiale, echipamente, armamente și tehnică de luptă cu luptătorii aflați în zona de operații întrunită, într-o fracțiune din timpul necesar astăzi.

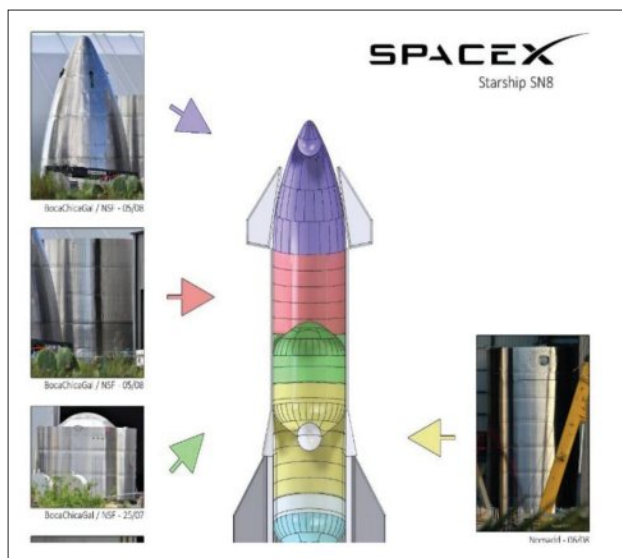

Figura nr. 5. Al patrulea program Vanguard
(Sursa: media.defense.gov)

Rolul noii capacități include sprijinul pentru misiunile de re aprovizionare ale forțelor în teatrele de operații oriunde pe glob, dar și transportul aerian special pentru livrarea echipamentelor necesare pentru a restabili rapid pierderea unei operații, ajutor umanitar și, în caz de dezastre, în zonele afectate. Astfel, transportul cargo se alătură altor trei programe Vanguard deja existente, incluzând aici Skyborg (un sistem autonom central dispus pe o platformă aeriană fără pilot care permite desfășurarea

misiunilor autonome), NTS-3 (un experiment de zbor pentru examinarea și stabilirea capabilităților terestre, spațiale și de utilizare segmentală pentru a îmbunătăți poziționarea geospațială, navigarea și sincronizarea) și Golden Horde (o inițiativă pentru a demonstra posibilitatea realizării unei rețele colaborative de arme prin crearea unui sistem integrat de arme în care diferite tehnologii acționează pentru a ataca diferite ținte) (Department of the Air Force 2021).

Varianta Starship SN8 (Figura nr. 6) a programului SpaceX dezvoltă capabilitatea de bombardier hipersonic prevăzută în cadrul conceptului militar american de „arme aeriene hipersonice (HAWC)”, menite să depășească dezvoltările similare ale Rusiei privind racheta hipersonică Avangard (rachetă balistică intercontinentală strategică de 2 tone, echipată cu un vehicul hipersonic UR-100NUTTH, care zboară cu Mach 20 în spațiul atmosferic al Pământului), precum și cele chinezești privind racheta hipersonică Dongfeng DF-17 (rachetă balistică cu bătaie medie, echipată cu un vehicul hipersonic DF-ZF, care zboară cu Mach 5 și care poate avea o traiectorie impredictibilă). Și India se află într-un proces avansat de dezvoltare a rachetelor hipersonice.

Dacă programul SpaceX va câștiga supremația în spațiul cuprins între orbita joasă a Pământului și atmosferă, intenția Washingtonului este de a realiza această supremație și în stratosferă, prin dezvoltarea unei noi generații de vehicule lansatoare de rachete cosmice prin programul Vulcan Centaur Rocket, coordonat de firmele Boeing și Lockheed Martin. Acest nou vehicul, considerat mult mai ieftin (100 de milioane de dolari per lansare) decât cel produs de SpaceX, va înlocui flota actuală de rachete Atlas și Delta și va fi dotat cu două motoare Blue Origin BE-4, având fiecare o putere de circa 250.000 kg-forță (Wang 2021c).

Un alt program american destinat obținerii supremației aerospațiale îl reprezintă avionul spațial hipersonic produs de Venus Aerospace Corp. (Figura nr. 7), care va putea zbura cu peste 14.000 de km/h și ajunge în orice punct de pe glob în cel mult o oră. În afară de designul deosebit, avionul va încorpora un motor mai eficient, aflat în etapa de testare (Popescu 2021).

Figura nr. 6. Prototipul SpaceX Starship SN8 pentru racheta de transport cargo
(Sursa: www.nextbigfuture.com)

Figura nr. 7. Prototipul avionului hipersonic al Venus Aerospace Corp
(Sursa: <https://stirileprotv.ro>)

Nu de o mai mică importanță se bucură realizarea avionului de supremație aeriană de generație următoare (Figura nr. 8), care urmează să intre în dotarea Aviației americane în următorii cinci ani și să înlocuiască celebrul F-35 JSF, a cărei fabricație se va încheia în 2023. Considerat un avion din a șasea generație de avioane de luptă și având un cost de 1 miliard de dolari, acest nou program aerian va cuprinde un sistem de sisteme care încorporează un avion mare pilotat și fără pilot de tip dronă, având integrată cea mai recentă tehnologie funcțională (Wang 2020b). Pentru încorporarea celor mai noi softuri aeriene, Aviația SUA va recurge la compania Tesla.

Figura nr. 8. Avionul american de dominație aeriană de generație următoare
(Sursa: <https://www.nextbigfuture.com>)

O altă modalitate de transport aerian la mică înălțime și pe distanțe scurte o reprezintă proiectul costumului militar de zbor MK 2 Jetsuit (Figura nr. 9), dezvoltat în competiție de compania britanică Gravity Industries și Agenția americană de cercetare în domeniul apărării (DARPA) și experimentat în trimestrul II al anului 2021, în cadrul unui exercițiu desfășurat de forțele de comando britanice. MK 2 are două micromotoare (cu cherosen sau motorină), dar se bazează și pe capacitatea naturală de balans a pilotului, cântărește 27,22 kg și poate zbura 10-15 minute cu o viteză de 32-137 km/h. Costumul conține și o armură de Titanium care îi conferă o putere de 1.050 bhp și posibilitatea tehnică de a zbura la o altitudine de 3.660 m. În total, costumul zburător costă 450.000 de dolari, iar armura de Titanim 350.000 de dolari.

Figura nr. 9. Gravity Industries demonstrează utilitatea MK 2 de abordare a unei nave
(Sursa: <https://www.youtube.com/watch?v=suHOLFhbwsM>)

Costumul zburător poate fi întrebuințat cu succes de către marinari în abordarea navelor adversarului, de către parașutiști în executarea raidurilor, de vânătorii de munte în zonele montane greu accesibile, precum și de forțele pentru operații speciale în misiuni de infiltrare în spatele liniilor adverse.

3. Intențiile Federației Ruse de câștigare a competiției tehnologice

În lupta pentru câștigarea competiției mondiale privind dezvoltarea și accesul la tehnologiile militare de vârf care ar putea fi întrebuințate în viitoarele conflicte, Federația Rusă s-a axat mai mult pe dominația dimensională și tehnologică a capabilităților navale și de A2/AD. Și aici ne referim îndeosebi la dezvoltarea submarinelor nucleare gigant și a torpilelor intercontinentale, cucerirea și menținerea dominației în viteza hipersonică, precum și la testarea eficacității sistemelor A2/AD desfășurate în Peninsula Crimeea și regiunea autonomă Kaliningrad.

Imediat după criza navală din Marea Neagră avută cu Marea Britanie în luna iunie 2021, Kremlinul a trecut la testarea, în Marea Albă, a celui mai mare submarin nuclear construit în ultimii 30 de ani. Este vorba de submarinul nuclear giganta Belgorod (Figura nr. 10), capabil să lanseze lovituri nucleare cu șase torpile intercontinentale Poseidon și să acționeze ca navă-mamă pentru submarine mai mici, putându-se scufunda la adâncimi mari și având brațe robotizate care pot manipula sau chiar tăia cabluri vitale situate pe fundul mărilor (Andronie 2021).

Figura nr. 10. Lansarea submarinului nuclear giganta Belgorod de către Marina rusă
(Sursa foto: Profilmedia Images)

Torpile Poseidon 2M39 (Figura nr. 11), numite inițial Status-6, sunt la fel de gigantice și pot fi lansate numai de acest tip de submarin, reprezentând arma cea mai de temut a lui Putin, alături de rachetele hipersonice de croazieră 3M22 Zircon. Considerată a fi o torpilă „apocaliptică de tip tsunami”, este concepută ca o dronă subacvatică gigantică (19,8 m lățime și 198 m lungime), putând călători cu o viteză foarte mare (130 km/h) și la distanțe mari (puterea nucleului oferă posibilitatea torpilelor de a traversa oceane, precum Pacific sau Atlantic), executând o lovitură termonucleară de eliminare (100-megaton) împotriva unei ținte sau a unui oraș dispus pe coastă. „Când va fi detonat în apropierea liniei costiere a adversarului, un focos atât de mare (de două ori mai puternic decât „Bomba Țarului”) ar inunda un oraș de coastă sau un port inamic cu un tsunami radioactiv, contaminând zona și făcând-o nelocuibilă în deceniile următoare” (Kizokawi 2021).

Figura nr. 11. Torpila autonomă intercontinentală cu propulsie nucleară Poseidon
(Sursa foto: Profilmedia Images)

Efectele unei astfel de lovituri ar fi la fel de dezastruoase ca și evenimentele întâmplate la Fukushima, când cutremurul major care a avut loc pe 11 martie 2011, în largul insulei japoneze Honshy, cu o magnitudine de 9,0 pe scara Richter, urmat de un val tsunami imens, având o înălțime de 23 de metri la formare și inundând 650 km² de coastă, a produs un dezastru nuclear nemaîntâlnit la patru centrale nucleare cu 11 reactoare aflate în regiune, omorând 19.500 de persoane și sinistrând alți 100.000. Iar întreaga zonă a rămas închisă radioactiv până în luna august 2013 (World Nuclear Association 2021).

Alături de racheta hipersonică balistică intercontinentală strategică Avangard, pe care am descris-o într-un capitol anterior, alte arme prin care Rusia își menține supremația în domeniul hipersonic sunt reprezentate de racheta aer-sol Kh-47M2 Kinzhal sau Kinjal („pumnal” în lb. rusă) și racheta anti-navă 3M22 Zircon sau Tzirkon. Acestea sunt folosite de Kremlin în cadrul sistemelor A2/AD și au fost verificate recent, ca o contramăsură la desfășurarea exercițiului comun NATO-Ucraina „See Breeze” din Marea Neagră.

Racheta hipersonică Kinjal de mare precizie, cu încărcătură duală, a fost lansată în 2018, fiind prima rachetă hipersonică intrată în funcțiune la nivel mondial. Ea poate zbura cu o viteză de 10 Mach (12.240 km/h) și are o rază de acțiune de peste 2.000 de km, putând fi lansată din avion sau de la bordul navelor de luptă (Marin 2018). Racheta Kinjal reprezintă o versiune modernizată a rachetei cvasi-balistice 9M723, parte a sistemului Iskander. Având o capacitate de a-și ajusta constant traiectoria, această rachetă este considerată imposibil de localizat de către radarele adversarului.

La rândul ei, racheta hipersonică Zircon a fost lansată în 2019, având o viteză de aproximativ 9 Mach și o rază de acțiune de peste 1.000 de km. (Râșnița hipersonică Tzirkon 2019) După intrarea în serviciu, deocamdată întârziată din cauza pandemiei de coronavirus, racheta va putea fi lansată din silozurile verticale destinate rachetelor de croazieră navală Kalibr și celor anti-navă P800 Onyx.

Noile sisteme de arme hipersonice oferă Forțelor Armate ruse supremația navală în apropierea Eurasiei, precum și capacitatea de a lovi majoritatea țintelor strategice aliate (sediul central, centre de comandă, noduri de comunicații, stații radar etc.) din Europa, fără a fi nevoite să iasă de sub umbrela de protecție antiaeriană a spațiului aerian rus.

4. Viitorul roboticii în competiția tehnologică mondială

Automatizarea cu roboți a căpătat o dezvoltare așa de rapidă, încât foarte puține mari puteri și domenii de activitate îi mai pot face față. Pe lângă pericolul pe care îl reprezintă pentru diferitele meserii umane pe care le vor putea înlocui cu eficiență mult mai mare, roboții încep să aibă abilități sociale din ce în ce mai avansate și, mai nou, demonstrează că se pot și reproduce printr-o formă complet nouă, nici umană, nici biologică.

Considerată de multe companii multinaționale economice și de IT drept „cea de-a patra revoluție industrială” (Pluralsight Blog 2013), tehnologia, în general și robotizarea, în special, vor aduce, până în 2025, o schimbare masivă imprevizibilă și fără precedent în aptitudinile și abilitățile care vor fi solicitate oamenilor pentru viitoarele cariere în toate domeniile, inclusiv în cel militar. Din ce în ce mai multe instituții de cercetare, printre care și Laboratorul de Știință Computerizată și Inteligență Artificială (CSAIL) al bine-cunoscutului Institut al Tehnologiei din Massachusetts (MIT) acționează pentru îmbunătățirea interacțiunii om-robot în unitățile de viață asistată, îi învață pe roboți cum să interacționeze pentru atingerea propriilor obiective și analizează unele modalități de sprijin al psihologilor în măsurarea interacțiunilor sociale dintre oameni.

În 2020, oamenii de știință de la Universitatea din Vermont, sprijiniți de Agenția americană de Proiecte de Cercetare Avansată pentru Apărare (DARPA), au prezentat primii roboți din lume construiți în întregime din celule stem pluripotente din piele de embrioni de broaște cu gheare africane (*Xenopus laevis*), pe care i-au denumit „xenoboți”. „Acestea sunt mașini vii noi. Nu sunt nici roboți tradiționali, dar nici o specie animală cunoscută. Este o nouă clasă de artefacte: un organism viu, programabil” (Mazilu 2021).

Acești „roboți vii”, asemănători personajului Pac-Man din jocul video cu același nume (a se vedea Figura nr. 12), au acum capacitatea de a se autoreplica și de a genera noi versiuni ale lor. Această generare se face printr-un procedeu denumit „autoreplicare cinematică spontană” și nu prin genul de tehnici de reproducere pe care le vedem, de obicei, în formele biologice de viață. Astfel, „descoperim că ansamblurile multicelulare sintetice se pot replica și cinematic prin mișcarea și comprimarea celulelor disociate din mediul lor în autocopii funcționale. Această formă de perpetuare, nevăzută anterior în niciun organism, apare spontan de-a

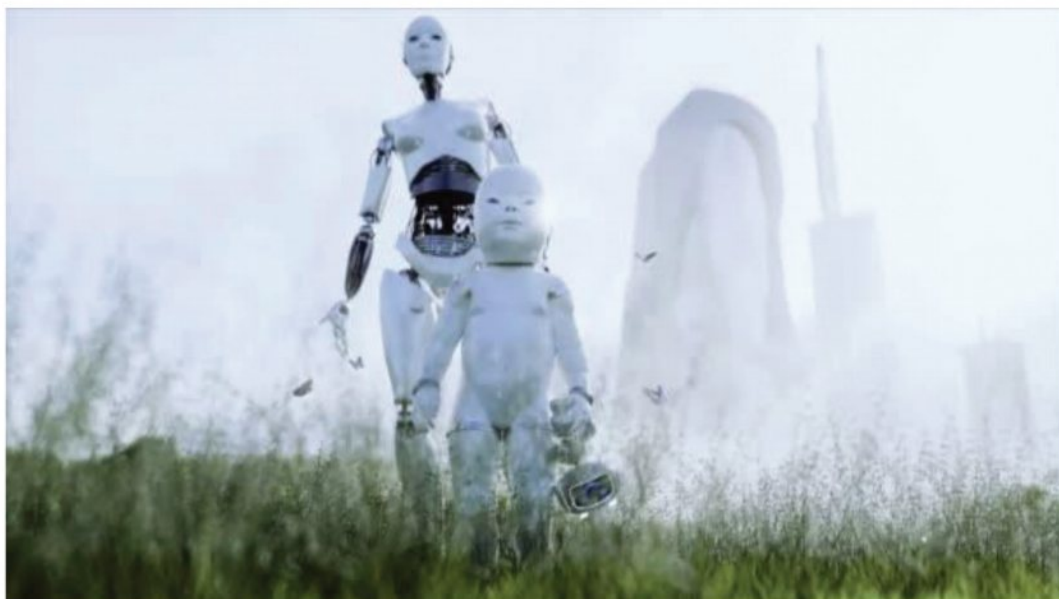

Figura nr. 12. Crearea primilor „roboți vii” - xenoboții
(Sursa: *playtech.ro*)

lungul zilelor, mai degrabă decât să evolueze de-a lungul mileniilor” (Kriegman, și alții 2021).

Întrebarea în acest moment este cât de departe se va merge în domeniul roboticii și cum vor influența aceste dezvoltări viitoarea competiție acerbă la nivel mondial? Se conturează concluzia că, în domeniul militar, se dorește înlocuirea luptătorilor în spațiul operațional modern, mai ales în zonele periculoase sau unde se dorește o acțiune mai rapidă și fără pierderi umane.

Concluzii

Câștigarea competiției la nivel mondial privind achiziționarea și implementarea tehnologiilor de vârf va contribui decisiv la dezvoltarea noilor concepte operaționale privind câștigarea viitoarelor conflicte și, îndeosebi, realizarea abordării războiului de tip „mozaic”, fiind centrată pe obținerea unui avantaj decisiv asupra oricărui potențial adversar. Se are în vedere câștigarea supremației militare prin folosirea celor mai sofisticate capacități înalt-tehnologizate care să permită sporirea complexității spațiului de operare multidimensional, precum și mărirea confuziei potențialilor adversari.

Din ceea ce se prevede sub aspect global privind competiția acerbă pentru dezvoltarea și achiziționarea celor mai noi și avansate tehnologii din domeniul militar putem afirma că suntem deja într-o nouă cursă a înarmărilor, de data aceasta

cu scopul câștigării supremației în una sau mai multe domenii ale spațiului multi-dimensional de operare al viitoarelor conflicte. Nu este mai puțin adevărat că situația actuală seamănă foarte mult cu perioada Războiului Rece dintre SUA și URSS, în care sovieticii au pierdut și s-au dezintegrat, ca urmare a acestei curse deosebit de costisitoare a înarmărilor în domeniul aerospațial, în așa-numitul „război al stelelor”, la care nu au făcut față. Ca un remake al anilor 1980, lupta pentru supremația aerospațială se dă acum între SUA și China, aceasta din urmă căutând să câștige teren și în alte domenii, precum cel naval.

Apropierea din ce în ce mai strânsă dintre China și Federația Rusă, concretizată într-un parteneriat strategic cu obiective economice, energetice, dar și militare, ridică o problemă serioasă de securitate pentru SUA. Dacă ultima Strategie Națională de Apărare americană, din 2018, prevedea necesitatea restaurării competitivității SUA, prin blocarea provocărilor aduse de rivalii globali, Rusia și China, și interzicerea deteriorării actualei balanțe a ordinii internaționale, realizarea unei posibile alianțe între cei doi rivali a devenit coșmarul decidenților politici și a teoreticienilor militar americani și aliați. Pentru că niciun document strategic programatic nu a prevăzut o astfel de amenințare și nici modalitatea în care SUA și NATO ar putea face față unui astfel de conflict major. De aici a apărut și necesitatea realizării unor noi concepte operaționale, precum „operațiile multi-domeniu” și „războiul de tip mozaic”, prin care să se poată câștiga un astfel de viitor conflict.

Cu toate că, până în prezent, nu s-a realizat o alianță sino-rusă, atât liderii de la Beijing, cât și cei de la Moscova, continuă să anunțe eforturile întreprinse pentru realizarea unui front comun împotriva dominanței americane și a puterii transatlantice. Pentru a contracara o astfel de amenințare și a împiedica realizarea unei astfel de alianțe, Rusia, fiind considerată „veriga mai slabă”, a început să fie atrasă în mod constant în jocurile politice ale administrației SUA, atât în timpul președintelui Donald Trump, cât și a lui Joe Biden, precum și spre Uniunea Europeană, cu scopul de a o îndepărta de China și a-i statua rolul istoric, de mare putere eurasiană.

Folosirea celor mai noi și performante dezvoltări ale științei și tehnicii în domeniul militar va crea oportunități uimitoare și unice celui care va câștiga competiția tehnologică la nivel global, pentru că, pe lângă posibilitatea dezvoltării unor capacități greu de contracarat, vor fi elaborate noi concepte operaționale de ducere a viitoarelor conflicte, precum cele de „operații multi-domeniu” și de „război tip mozaic”, aflate deja în atenția teoreticienilor și cercetătorilor militari americani. De asemenea, forțele destinate participării la viitoarele conflicte vor fi reorganizate și croite diferit pentru a realiza eficacitatea și acțiunea în echipă a binomului „om – mașină” în spațiul de operare multidimensional.

Însă, există și o latură negativă a acestei competiții tehnologice acerbe. Pe lângă aspectele morale și legale greu de trecut cu vederea, privind până unde se poate merge cu libertatea de decizie acordată mașinilor și roboților sau a modificării

performanțelor umane, mai există și pericolul consecințelor întrebuințării unor arme sofisticate în apropierea zonelor urbane. Ceea ce s-a întâmplat la Nagasaki și Hiroshima, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, se poate repeta și în viitor, cu efecte mult mai mari, asemănătoare dezastrului de la Fukushima. Iar într-o astfel de competiție, statele cu o putere economică mai mică, precum România, nu vor putea ține pasul și vor deveni simpli spectatori, trebuind să se situeze de o parte sau de alta a marilor puteri competitive.

BIBLIOGRAFIE:

- Andronie, Alexandra. 2021. „Rusia a testat submarinul nuclear Belgorod, cel mai mare construit în lume în ultimii 30 de ani.” *Digi 24*. 28 iunie. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/rusia-a-testat-submarinul-nuclear-belgorod-cel-mai-mare-construit-in-ultimii-ani-30-de-ani-in-lume-1577735>
- Cordesman, Anthony H. 2019. „China’s New 2019 Defense White Paper: An Open Strategic Challenge to the US, But One Which Does Not Have to Lead to Conflict.” *Centre for Strategic & International Studies*. iulie 24. <https://www.csis.org/analysis/chinas-new-2019-defense-white-paper>
- Department of the Air Force. 2021. *Department of the Air Force announces fourth Vanguard program*. iunie 4. <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/2646703/departament-of-the-air-force-announces-fourth-vanguard-program/>
- Kizokawi, Kyle. 2021. „Russia is still Testing its Terrifying Apocalypse Torpedo.” *Popular Mechanism*. aprilie 14. <https://www.popularmechanics.com/military/weapons/a36110992/russia-poseidon-apocalypse-torpedo-updates/>
- Kriegman, Sam, Blackiston Douglas, Levin Michael, și Bongard Josh. 2021. „Kinematic self-replication in reconfigurable organisms.” *Salk Institute for Biological Studies*. La Jolla, CA, 22 octombrie.
- Marin, Viorela. 2018. „Rusia a testat noua sa rachetă hipersonică Kinjal.” *Hot News*. martie 11. <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22335682-video-rusia-testat-noua-racheta-hipersonica-kinjal.htm>
- Mazilu, Oana. 2021. „Au fost creați primii roboți vii: cum se reproduc xenoboții.” *Playtech*. decembrie 2. <https://playtech.ro/2021/au-fost-creati-primii-roboti-vii-cum-se-reproduc-xenobotii/>
- Meta-Défense.fr. 2019. *Râșnița hipersonică Tzirkon ar putea avea loc în lansatoarele de rachete navale de calibru naval Kalibr*. 22 februarie. <https://www.meta-defense.fr/ro/2019/02/22/racheta-hipersonic%C4%83-tzirkon-ar-putea-avea-loc-%C3%AEn-na>
- Pluralsight Blog. 2013. *Technologies in 2025: Prepare for the fourth industrial revolution*. Accesat decembrie 02, 2021. <https://www.pluralsight.com/blog/career/tech-in-2025>

- Popescu, Sebastian. 2021. „Avionul care va putea zbura cu peste 14.000 de km/h și va ajunge în orice punct pe glob în cel mult o oră.” *Știrile Pro Tv*. iunie 27. <https://stirileprotv.ro/stiri/ilikeit/avionul-care-va-putea-zbura-cu-pest-14-000-de-km-h-si-va-ajunge-in-orice-punct-pe-glob-in-cel-mult-o-ora.html>
- Wang, Brian. 2021b. „China and US Balance of Power Held by the Rest of the World.” *Nextbigfuture.com*. 28 mai. <https://www.nextbigfuture.com/2021/05/china-and-us-balance-of-power-held-by-rest-of-the-world.html#more-171480>
- . 2021a. „China’s Navy Outnumbers US Navy.” *Nextbigfuture.com*. 28 Aprilie. <https://www.nextbigfuture.com/2021/04/chinas-navy-outnumbers-us-navy.html#more-170571>
- . 2021c. „Delta IV Heavy Retiring and the Vulcan Replacement.” *Nextbigfuture.com*. 26 aprilie. <https://www.nextbigfuture.com/2021/04/delta-iv-heavy-retiring-and-the-vulcan-replacement.html#more-170463>
- . 2020a. „Great Power Nations of the 2050s.” *Nextbigfuture.com*. 31 octombrie. <https://www.nextbigfuture.com/2020/10/great-power-nations-of-the-2050s.html#more-167450>
- . 2020b. „US Air Force Has Built and a Flown Full Scale Prototype Sixth Generation Fighter.” *Nextbigfuture.com*. 16 septembrie. <https://www.nextbigfuture.com/2020/09/us-air-force-has-built-and-a-flown-full-scale-prototype-six>
- World Nuclear Association. 2021. *Fukushima Daiichi Accident*. aprilie. <https://www.world-nuclear.org/information-library/safety-and-security/safety-of-plants/fukushima-daiichi-accident.aspx>

DINAMICA RELAȚIILOR TURCO-ROMÂNE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE. O PERSPECTIVĂ NEOLIBERALĂ

*Mihai TATOMIR**

Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN) reprezintă un construct geopolitic complex. Pe de o parte, spațiul are un potențial imens în ceea ce privește extracția de materii prime, facilitând în același timp schimburile comerciale dintre actorii din zonă. Pe de altă parte, în cadrul acestui areal geografic, ne confruntăm cu o serie de conflicte înghețate cauzate atât de actori statali, cât și de actori non-statali. În acest context, evoluțiile geopolitice regionale reprezintă chestiuni de interes pentru statul român și Republica Turcia, țări care au numeroase țeluri comune energetice, comerciale și de securitate. Din acest motiv, studiul pornește de la premisa că raporturile româno-turce din REMN pot fi privite din perspectiva teoriei neolibérale a relațiilor internaționale. Pentru a asigura o analiză cuprinzătoare asupra subiectului, au fost incluse în articol o scurtă istorie a dinamicii politice dintre celor două state, precum și o prezentare a aspectelor geopolitice ale arealului geografic menționat anterior.

Cuvinte-cheie: REMN; Turcia; România; relații bilaterale; neoliberalism; instituții internaționale.

Introducere

Lucrarea de față reliefează dinamica relațiilor turco-române în Regiunea Extinsă a Mării Negre (REMN). Întrucât majoritatea studiilor axate pe acest subiect abordează problematica din perspectivă istorică, în lucrare se încearcă, ca element de

** Mihai TATOMIR este masterand în domeniul Leadership și comunicare în organizații internaționale, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca. E-mail: mihai.tatomir@yahoo.com*

noutate, realizarea unei analize din perspectiva domeniilor relațiilor internaționale și geopoliticii, plecând de la premisa că relațiile româno-turce pot fi privite prin prisma teoriei neolibérale dezvoltată de Joseph Nye și Robert Keohane. Astfel, cei doi autori pornesc de la ideile specifice realismului, respectiv neorealismului, conform cărora sistemul internațional este caracterizat de anarhie, iar statele caută să își maximizeze puterea. Cu toate acestea, anarhia nu exclude posibilitatea cooperării între state atunci când actorii identifică interese comune. Mai exact, așa cum afirma Robert Keohane în lucrarea *After Hegemony, Cooperation and Discord in a World Political Economy*, statele tind să coopereze pentru a-și maximiza interesele și pentru a obține beneficii mai mari față de cele pe care le-ar dobândi acționând pe cont propriu (Keohane 1984, 69). De asemenea, teoreticienii neoliberalismului pun un accent puternic pe rolul instituțiilor internaționale și conexiunilor economice în accentuarea interdependențelor și, implicit, cooperării (Meiser 2011, 24). Trebuie menționat încă de la început că nu există o definiție larg acceptată în comunitatea științifică a instituțiilor internaționale. Totuși, John Duffield vede ca fiind tipuri de instituții internaționale: tratate, organizații, regimuri, convenții etc., cu rol în reglementarea relațiilor dintre state (Duffield 2007, 1).

La nivel metodologic, lucrarea este un rezultat al analizei literaturii de specialitate care se încadrează în domeniile istoriei (Koc 2018), relațiilor internaționale (Keohane 1984) (Nye și Keohane 2009) (Meiser 2011) și geopoliticii (Balog 2009) (Ancuț și Dănilă 2009) (Buțiu 2009) (Cioculescu 2009a). O atenție specială a fost acordată relațiilor economice și instituțiilor internaționale deoarece, așa cum am menționat anterior, reprezintă elemente cheie ale teoriei neolibérale. De asemenea, au fost abordate și subiecte precum interesele de securitate ale celor doi actori, specifice realismului și neorealismului, deși nici teoreticienii neoliberali nu neagă importanța acestora, ci doar argumentează că agende de politică externă ale actorilor statali cuprind și alte componente față de cele de natură securitară.

La nivel structural, studiul cuprinde trei teme, fiecare constituind obiectul de studiu al unei secțiuni: evoluția relațiilor turco-române începând cu perioada Evului Mediu este prezentată în prima; în a doua, cercetarea este focalizată pe caracteristicile geopolitice ale REMN; cea finală include o scurtă analiză a factorilor care determină dinamica raporturilor dintre România și Turcia.

1. Momente cheie în istoria relațiilor turco-române

Istoria relațiilor bilaterale româno-turce datează încă din Evul Mediu, când domnitorii Țărilor Române au început să trimită solii la Înalta Poartă (MAE 2022), în secolul al XVI-lea fiind instituită tradiția reprezentării domnilor români prin agenți diplomatici. Cu toate acestea, raporturile dintre cele două popoare au fost în

mare parte de natură conflictuală date fiind tendințele expansioniste ale Imperiului Otoman în Peninsula Balcanică.

După obținerea independenței României, au existat o serie de eforturi diplomatice în vederea depășirii diferendelor dintre statul român și Poarta Otomană. De altfel, relațiile între aceste state în forma lor „modernă” își au bazele în anul 1878 (la nivel de legăție) (Cioculescu 2009b, 25).

La începutul secolului al XX-lea, s-au desfășurat două evenimente care au avut un impact puternic asupra politicii externe a României în raport cu Imperiul Otoman. Este vorba, în primul rând, despre declanșarea celui de-al doilea Război Balcanic, în 1913, în cadrul căruia românii și otomanii și-au aliniat interesele în lupta împotriva Bulgariei. Cel de-al doilea eveniment a fost izbucnirea Primului Război Mondial, context în care România a aderat la blocul politico-militar al Antantei, în timp ce imperiul s-a orientat spre stabilirea unei alianțe cu Germania și, implicit, cu Puterile Centrale. Perioada interbelică a marcat un moment de normalizare a relațiilor celor doi actori, în special pe parcursul anilor '30. În 1934, atât România Mare, cât și Republica Turcia, au aderat la Înțelegera Balcanică întrucât, pentru ambele, menținerea statu-quo-ului în regiune devenise un obiectiv de bază. Un an mai târziu, activitatea diplomatică desfășurată de ministrul de externe Nicolae Titulescu și omologul său turc Tevfik Rüştü Aras s-a concretizat prin semnarea unui Tratat de prietenie, neagresiune, arbitraj și conciliere. În 1938, s-a ajuns la ridicarea relațiilor diplomatice la nivel de ambasadă.

După finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, România a intrat în sfera de influență sovietică, în timp ce Turcia a beneficiat de ajutorul economic acordat de SUA în contextul lansării planului Marshall. Mai mult, România s-a alăturat Organizației Tratatului de la Varșovia în 1955, organizație politico-militară formată ca răspuns la instituirea NATO în cadrul căreia Turcia devenise membră în 1952. O dovadă a impactului negativ pe care Războiul Rece l-a avut asupra relațiilor turco-române a fost momentul septembrie 1957, când ministrul de externe Stoica a propus adunarea statelor balcanice pentru a discuta despre problemele politice regionale, dar Turcia și Grecia au respins cererea reprezentantului României (Koc 2018, 266).

Reconcilierea celor doi actori statali a avut loc după căderea regimului comunist în 1989. Președintele turc Turgut Özal a fost al doilea lider politic care a vizitat România post-socialistă (Koc 2018, 267), lucru care dovedea interesul Turciei de a consolida relațiile diplomatice cu statul român. De atunci, până în prezent, reprezentanții diplomatici români și turci au realizat, în repetate rânduri, vizite oficiale cu scopul consolidării bunelor relații (Koc 2018, 268). Astfel, pe parcursul anilor '90, cei doi actori au colaborat în vederea consolidării relațiilor comerciale, fiind înființate Asociația Oamenilor de Afaceri Turci (1993) și Asociația Afaceriștilor Turci Dobrogea (1999). Acțiuni au fost implementate și din punct de vedere cultural: în 2007, Muzeul Cantemir din Istanbul și-a deschis porțile, iar în

România a fost creat Institutul Yunus Emre care oferă lecții de limba turcă cetățenilor români. De altfel, în prezent, conform website-ului Ministerului Afacerilor Externe, la nivel de misiuni diplomatice, România are o ambasadă și un institut cultural la Ankara, un consulat general la Istanbul și Izmir și cinci consulate onorifice în importante centre urbane turce, în timp ce Turcia a deschis o ambasadă la București, un consulat general la Constanța, două centre culturale în orașele amintite anterior și două consulate onorifice la Cluj și Iași (MAE 2022).

Important de menționat este și faptul că la data de 13 decembrie 2011 a fost semnat un Parteneriat Strategic între România și Turcia, cu ocazia vizitei de stat, la Ankara, a președintelui român în exercițiu al momentului, Traian Băsescu. Decizia de ridicare a relațiilor româno-turce la nivelul unui Parteneriat Strategic a avut la bază „relațiile bilaterale foarte bune, dialogul politic intens, precum și interesele comune ale celor două țări, la nivel bilateral, regional și internațional” (MAE 2021a). În 2016, cu ocazia vizitei sale la Ankara, actualul președinte al României, Klaus Iohannis, sublinia importanța parteneriatului și a continuării relațiilor de prietenie și cooperare dintre Turcia și România, declarând: „Această vizită ne găsește într-un context geopolitic și regional complicat, cu numeroase riscuri de securitate și provocări la care trebuie să găsim soluții. Convingerea mea este că împreună, în virtutea unui Parteneriat Strategic puternic între România și Turcia, putem gestiona mai bine aceste riscuri. Cetățenii noștri își doresc securitate și prosperitate, iar prin eforturi comune încercăm să răspundem acestor așteptări” (Presidency.ro 2016). De asemenea, președintele român aducea în discuție necesitatea cooperării între cele două state în regiunea Mării Negre ca dovadă a solidarității față de NATO: „În materie de securitate și apărare, ne leagă o strânsă cooperare, precum și parteneriatul în cadrul NATO. După cum știți, România consideră că Marea Neagră este de importanță strategică nu doar pentru securitatea din regiune, ci și pentru cea euroatlantică și trebuie să beneficieze de o atenție sporită” (Presidency.ro 2016). La rândul său, președintele turc Recep Tayyip Erdogan afirma că „România și Turcia împărtășesc vederi similare în privința problemelor abordate de noi astăzi. Suntem ferm decizi să consolidăm relațiile bilaterale în toate domeniile, în baza Acordului de Parteneriat Strategic semnat de cele două țări în anul 2011” (Presidency.ro 2016). Astfel, parteneriatul este dovada faptului că cele două țări au reușit să depășească disputele istorice prin intermediul dialogului diplomatic.

2. REMN – aspecte geopolitice

Din punct de vedere geografic, Marea Neagră se află la intersecția a două continente, regiunea sa extinsă reunind 10 state: 6 state riverane – Bulgaria, România, Ucraina, Rusia, Georgia și Turcia – și 4 state pe care istoria, proximitatea și legăturile strânse cu bazinul Mării Negre – Armenia, Azerbaidjan, Republica Moldova și

Grecia le recomandă ca actori relevanți în zonă (Pop și Manoleli 2007, 9).

Geopolitica acestui spațiu poate fi privită din diverse perspective. La nivel energetic, se estima că Marea Neagră ar avea rezerve de circa 10 miliarde barili de petrol și 1,5 mii miliarde metri pătrați de gaze naturale (Roșca și Senic 2013, 12). Mai mult decât atât, marea reprezintă o rută comercială importantă între Asia și Europa, respectiv o zonă de tranzit a produselor și a resurselor din Asia (în special din zona Caucazului) spre continentul european. Potențialul său energetic și comercial se află atât în atenția statelor din zonă, cât și a organizațiilor internaționale în cadrul cărora o parte dintre acestea sunt membre, cu precădere Uniunea Europeană. Oficialii europeni recunosc că, în prezent, Europa este departe de a produce cantitatea de energie necesară pentru a acoperi cererea de pe piața proprie.

Dacă ne referim la dinamica de securitate, în REMN avem de-a face cu numeroase conflicte înghețate în Abhazia, Transnistria, Osetia de Sud și Nagorno-Karabah, care cauzează emergența unor mișcări teroriste (Buțiu 2009, 44). Trebuie subliniat faptul că regiunea Caucazului de Sud nu dispune de o structură de securitate regională, de tip organizație de cooperare, indispensabilă pentru negocierea de soluții pentru stările conflictuale (Cioculescu 2009a, 40). De asemenea, entitățile separatiste care luptă în conflictele amintite anterior au apelat la diverse forme de cooperare, în 2016, punând bazele Comunității pentru Democrație și Drepturile Popoarelor (CDDP). Faptul că CDDP se reunește, de regulă, în aceeași perioadă în care au loc întâlnirile Organizației pentru Democrație și Dezvoltare Economică (GUAM), poate conduce la ideea că urmărește, de fapt, contracararea legitimității acesteia (Cioculescu 2009a, 40).

Instabilitățile regionale sunt alimentate de acțiunile Rusiei care depune eforturi pentru a descuraja NATO și UE să încheie noi parteneriate strategice cu actori din REMN. De exemplu, Azerbaidjanul, aliat apropiat al Turciei, reprezintă o sursă alternativă de aprovizionare cu resurse energetice pentru statele europene și o modalitate de reducere a dependenței energetice de Rusia. Dar, este foarte puțin probabil ca în viitorul apropiat să mai existe proiecte precum conducta Trans-Adriatică, finalizată în 2020, deoarece în urma conflictului din Nagorno-Karabah din 2020, Rusia și-a consolidat poziția prin staționarea de trupe în regiune, sub pretextul instalării aici, pentru cinci ani, a unei forțe de menținere a păcii. Pe lângă acest fapt, anexarea peninsulei Crimeea în 2014 a generat două surse noi de insecuritate: în primul rând, materializarea tendințelor expansioniste ale Rusiei conduc la concluzia că federația va avea noi pretenții teritoriale în detrimentul Ucrainei, stat față de care oficialii NATO și-au exprimat în repetate rânduri susținerea și solidaritatea; în al doilea rând, armata rusă și-a consolidat poziția în regiune.

Uniunea Europeană rămâne un actor important în zonă, fiind un partener economic de bază pentru Turcia, Azerbaidjan, Republica Moldova, Ucraina, Georgia și Armenia. Mai mult decât atât, Politica Europeană de Vecinătate (PEV) se aplică

majorității acestora, statele având astfel un statut special în ceea ce privește relațiile cu Uniunea. De asemenea, NATO joacă și ea un rol important la Marea Neagră. De altfel, importanța organizației de securitate pentru partenerii din REMN a sporit pe fondul acțiunilor din ce în ce mai agresive ale Rusiei, context în care regiunea este și va fi și în continuare caracterizată de tensionarea relațiilor dintre Occident și Rusia (Ancuț și Dănilă 2009, 32).

În concluzie, REMN prezintă atât riscuri de natură militară, cât și oportunități în ceea ce privește intensificarea comerțului între statele din zonă și asigurarea necesităților energetice ale acestora și este o regiune de interes pentru actorii internaționali.

3. Raporturile România-Turcia în zona Mării Negre din prisma instituțiilor internaționale

În această secțiune a lucrării atenția este îndreptată asupra relațiilor turco-europene în REMN, având în vedere interesele economice, obiectivele de securitate, instrumentele de cooperare și dreptul internațional.

În ceea ce privește interesele economice ale celor două state, conform ultimelor statistici, în anul 2017, Turcia reprezenta primul partener comercial al României din afara UE și al 5-lea partener în cadrul schimburilor totale externe ale României, respectiv al 6-lea partener la export și al 9-lea la import (MAE 2022). La rândul său, România este un partener comercial important pentru Turcia, situându-se pe locul 15 la export și pe locul 17 la import (MAE 2022). Astfel, Marea Neagră fiind o importantă rută comercială pentru statele din zonă facilitează schimburile de produse româno-turcești. Relațiile economice bilaterale sunt reglementate printr-o serie de acorduri, precum Acordul pentru promovarea și protejarea investițiilor și Acordul între Guvernul României și Guvernul Republicii Turcia cu privire la cooperarea economică și tehnică, dar și prin Acordul de Asociere și Uniune Vamală UE-Turcia (semnat în 1963), în baza căruia, ulterior, a fost instituită Uniunea Vamală. De asemenea, cei doi actori cooperează și în ceea ce privește găsirea unor surse alternative de aprovizionare cu energie pentru a reduce dependența energetică de Rusia, o dovadă a acestui fapt fiind proiectul Nabucco. Mai mult, conform celor mai recente statistici, resursele de energie disponibile în România, în 2020, au înregistrat o scădere de 6,2% față de cele din 2019 (Mazilu 2021), în timp ce dependența Turciei de utilizarea gazelor naturale a crescut odată cu creșterea importurilor de petrol și gaze (Biroul de Promovare și Cooperare Economică Ankara 2020), ceea ce înseamnă că oficialii turci și români vor pune un accent din ce în ce mai mare pe problematicile energetice.

Acțiunile Rusiei în REMN sunt o sursă de insecuritate atât pentru Turcia, cât și pentru România. Importanța monopolului rus de forță în Marea Neagră a fost

subliniată, în mai multe rânduri, de geopoliticianul Alexandr Dughin, punctele cheie din regiune, precum portul Constanța și strâmtorile Bosfor și Dardanele reprezentând zone de interese în contextul tendințelor expansioniste ale Rusiei. De asemenea, să nu uităm că în urma anexării Peninsulei Crimeea, Rusia și-a sporit capacitățile militare navale, confiscând 70% din marina ucraineană (Celac și Aydin 2017, 4). Cu toate acestea, Turcia a cumpărat, în mai multe rânduri, armament rusesc, lucru care a adus nemulțumirea statelor europene și membrilor NATO, fiind un factor care influențează în mod negativ dinamica raporturilor turco-române. De altfel, coincidență sau nu, ultima vizită bilaterală la nivel înalt, după cum prezintă datele oferite de website-ul MAE al României, a avut loc în urmă cu șapte ani (în 2015). Totuși, criza din Ucraina pare să genereze o miză geopolitică comună pentru cele două state, respectiv re poziționarea NATO, cu atenție sporită la Marea Neagră și Rusia. Acest fapt este dovedit de declarația comună a miniștrilor de externe din cadrul Trilateralei România-Turcia, cu ocazia căreia se afirmă următoarele: „Am convenit că rămân importante consolidarea suplimentară a posturii de descurajare și apărare a NATO și a dimensiunii politice a Alianței, consolidarea rezilienței și sprijinirea politicii „ușilor deschise”, precum și a partenerilor estici și a celor din Balcanii de Vest”. Agresiunile Rusiei nu sunt singurele probleme aflate pe agendele de securitate ale României și Turciei. Asemenea celorlalte state din UE, România acordă o importanță majoră cooperării cu Turcia în materie de gestionarea migrației, având în vedere că Marea Neagră este un punct de trecere dinspre Asia spre Europa.

Instrumentele internaționale instituționalizate în cadrul cărora se realizează colaborarea româno-turcă sunt numeroase, drept pentru care ne vom concentra atenția doar asupra celor mai importante:

- Organizația Cooperării Economice a Mării Negre (OCEMN), formată la 25 iunie 1992, reunea 11 șefi de stat și de guvern, care reprezentau Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Rusia, Turcia și Ucraina. Ulterior, au aderat ca state membre Serbia (2004) și Macedonia de Nord (2020). Scopurile principale ale organizației au în vedere dezvoltarea și diversificarea cooperării bilaterale și multilaterale în conformitate cu principiile și normele legislației internaționale, îmbunătățirea mediului de afaceri și promovarea inițiativei individuale și colective a întreprinderilor și a companiilor implicate direct în procesul de cooperare economică, dezvoltarea colaborării economice și intensificarea respectului reciproc și a încrederii, a dialogului și cooperării dintre statele membre ale OCEMN (MAE 2021b).

- BLACKSEAFOR reunește cele șase state riverane la Marea Neagră pentru colaborarea în materie de misiuni de salvare și asistență umanitară.

- Centrul Sud Est European de Aplicare a Legii (SELEC) a continuat Inițiativa de Cooperare în Sud-Estul Europei (Centrul SECI) de la București, cu experiență

și arie de acoperire superioară, care poate constitui un sprijin real și un model prin activitatea sa, pentru alte organizații similare. Acesta cuprinde 12 state membre, respectiv Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, F.R.I. a Macedoniei, Moldova, România, Serbia, Muntenegru, Turcia și Ungaria (Pop și Manoleli 2007, 19).

- Consiliul de Planificare a Urgențelor Civil-Militare în Sud-Estul Europei (CMPCSEE) format din Bulgaria, România și Turcia, scopul său fiind de a elabora baze de date cu privire la urgențele civil-militare (Pop și Manoleli 2007, 20). Pentru atingerea acestui scop, țările membre au decis: să dezvolte standarde comune pentru planificare și răspuns la dezastre sau urgențe regionale; să elaboreze baze de date privitoare la urgențele civil-militare și hărți digitale ale drumurilor, căilor ferate, conductelor și aeroporturilor sud-est europene; să înființeze centre de operare în caz de urgențe în fiecare țară dispunând de standarde de comunicare comune; să desfășoare exerciții naționale și multinaționale (Pop și Manoleli 2007, 20).

- Euroregiunea Mării Negre este o inițiativă lansată în 2006, la Constanța, reunind toate cele 10 state din REMN, care are scopul de a realiza o dezvoltare durabilă în domenii cheie, precum mediul înconjurător, economia, societatea, cultura, tineretul și buna guvernare (Pop și Manoleli 2007, 20).

- Sinergia Mării Negre, lansată oficial în 2008, la Kiev, are ca obiectiv crearea unui mediu propice de cooperare între statele din UE și cele din regiunea Mării Negre în domeniile: democrației, drepturile omului, buna guvernare, managementul frontierelor, conflictele înghețate, energia, transporturile, mediul, politica maritimă, pescuitul, comerțul, migrația, dezvoltarea, educația, cercetarea și dezvoltarea (MAE 2021c).

În ceea ce privește dreptul internațional, trei documente principale reglementează relațiile Turciei cu România în zona Mării Negre. În ordinea cronologică a semnării lor, primul este Convenția de la Montreux adoptată în 1936 de 11 state, printre care se numără și Turcia, și România, părțile contractante recunoscând „principiul libertății de trecere și de navigațiune maritimă” (Indaco Lege5.ro) prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. Al doilea document, Convenția Organizației Națiunilor Unite privind Dreptul Mării din 1982 a consolidat principiul respectării tratatelor care reglementează circulația în apele internaționale deja existente. Al treilea document internațional cu importanță majoră pentru REMN este *Carta CEMN* din 1998, prin care Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră și-a dobândit recunoaștere juridică internațională.

Concluzii

Relațiile turco-române au o lungă tradiție, fiind influențate de-a lungul timpului de contextele politico-istorice din diverse perioade. Căderea blocului comunist în zona central-estică a Europei la sfârșitul secolului al XX-lea a creat un mediu

propice dialogului diplomatic care s-a concretizat prin depășirea diferendelor istorice și stabilirea unui cadru de colaborare între România și Turcia.

Principalele obiective economice și de securitate ale celor două state în REMN sunt reducerea gradului lor de dependență energetică, promovarea schimburilor comerciale și combaterea instabilităților regionale, care au ca sursă principală acțiunile ostile ale Rusiei. În acest context, elementele care au un impact major asupra raporturilor României cu Turcia în REMN sunt interesele economice comune, țelurile în materie de securitate, instrumentele internaționale instituționale de colaborare și prevederile tratatelor internaționale la care ambele sunt parte. Așadar, relațiile dintre cei doi actori pot fi privite din perspectiva teoriei neoliberale a relațiilor internaționale, în ciuda faptului că în analiza realizată au fost identificate și câteva chestiuni specifice realismului.

Fiind un subiect extrem de amplu, studiul de față reprezintă doar un început pentru viitoarele demersuri științifice. Elementele care influențează relațiile turco-române au fost prezentate doar pe scurt, existând numeroase limite atât la nivel cantitativ, în special în ceea ce privește instrumentele de colaborare, cât și calitativ, întrucât nu au fost incluse viziuni ale mai multor oficiali turci și români privind dinamica relațiilor dintre cei doi actori, iar sursele de documentare utilizate sunt doar cele deschise.

BIBLIOGRAFIE:

- Ancuț, Isabela, și Liviu Mihai Dănilă. 2009. „Evoluții geopolitice și geostrategice în Regiunea Extinsă a Mării Negre.” *Revista de studii de securitate și informații pentru apărare* (nr. 4): 31-36.
- Balog, Cătălin Iulian. 2009. „Securitate și echilibru în Regiunea Extinsă a Mării Negre.” *Revista de studii de securitate și informații pentru apărare* (nr. 4): 27-31.
- Biroul de Promovare și Cooperare Economică Ankara. 2020. „Îndrumar de Afaceri Republica Turcia.” *Ministerul Economiei, Antreprenorialului și Turismului*. <http://www.imm.gov.ro/ro/>
- Buțiu, Liviu Mihai. 2009. „Riscuri de natură teroristă în Regiunea Extinsă a Mării Negre.” *Revista de studii de securitate și informații pentru apărare* (nr. 4): 44-47.
- Celac, Sergiu, și Mustafa Aydin. 2017. „Vulnerabilities and Opportunities in the Black Sea region. Romanian perspective; Turkish perspective.” *New strategy center*. Policy paper.
- Cioculescu, Șerban F. 2009a. „Dileme strategice, politice și juridice ale conflictelor înghețate din zona lărgită a Mării Negre.” *Revista de studii de securitate și informații pentru apărare* (nr. 4): 37-43.
- Cioculescu, Șerban F. 2009b. „Evoluții recente ale relațiilor Româno-Turce: dificultățile unei geometrii imprevizibile.” *Monitorul Strategic* (nr. 3-4): 35-44.

- Duffield, John. 2007. „What are International Institutions?” *International Studies Review* (no. 9): 1-22.
- Indaco Lege5.ro. fără an. *Convenția privind regimul strâmtorilor Mării Negre*. Accesat ianuarie 01, 2021. <https://lege5.ro/gratuit/g42dsnrw/conventia-privind-regimul-stramtorilor-marii-negre-din-20071936>
- Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Koc, Engin. 2018. „Turkey and Romania bilateral relations, past and future.” În *The Black Sea Region in Geostrategic and Geopolitical Perspectives*, 265-272.
- MAE. 2021a. *Declarația comună a miniștrilor afacerilor externe ai României, Republicii Polone și Republicii Turcia*. Accesat ianuarie 8, 2022. <https://www.mae.ro/node/55480>
- . 2021b. *Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN)*. Accesat ianuarie 13, 2022. <https://www.mae.ro/node/51353>
- . 2022. *Relații bilaterale – Republica Turcia*. Accesat ianuarie 13, 2022. <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1746>
- . 2021c. *Sinergia Mării Negre și inițiativele de follow-up la aceasta*. Accesat ianuarie 7, 2022. <https://www.mae.ro/node/1502>
- Mazilu, Petru. 2021. „Resursele de energie din România au scăzut.” *Mediafax*. 02 noiembrie. <https://www.mediafax.ro/social/resursele-de-energie-din-romania-au-scazut-constatarile-facute-de-institutul-national-de-statistica-20324966>
- Meiser, Jeffrey M. 2011. „Liberalism.” *International Relations Theory* 22-28.
- Micu, Nicolae. 2009. „România și spațiul Mării Negre.” *Revista de studii de securitate și informații pentru apărare* (nr. 4): 48-52.
- Nye, Joseph, și Robert O. Keohane. 2009. *Power and Interdependence*. Boston: Longman.
- Pop, Adrian, și Dan Gabriel Manoleli. 2007. *Spre O Strategie Europeană în Bazinul Mării Negre: Cooperarea Teritorială*. București: Institutul European din România.
- Presidency.ro. 2016. *Declarație de presă comună a Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, cu Președintele Republicii Turcia, domnul Recep Tayyip Erdoğan*. Accesat martie 13, 2021. <https://www.presidency.ro/ro/media/politica-externa/declaratie-de-presa-comuna-a-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-cu-presedintele-republicii-turcia-domnul-recep-tayyip-erdogan>
- Roșca, Ludmila, și Elvira Senic. 2013. „Geopolitica și geoenergetica în regiunea Mării Negre.” *Relații internaționale* (nr. 2): 9-19.

DERADICALIZAREA: ÎN TRE TEORIE ȘI PRACTICĂ

*Daniel-Mihai DUȚU**

Pentru combaterea ideologiilor extremiste și a amenințării radicalizării în masă, specialiștii au elaborat o serie de cercetări cu scopul de a identifica și de a înțelege factorii care duc la radicalizarea unui individ, dar și factorii care, având un efect invers, pot duce la deradicalizarea acestuia. Așadar, există tot mai mulți autori care recunosc importanța studierii procesului deradicalizării și a potențialului său pentru societatea actuală. De aceea, lucrarea urmărește atât aprofundarea acestuia prin prezentarea terminologiei specifice, a unor modele de deradicalizare teoretice și practice, cât și semnalarea unor dificultăți și limitări intervenite pe parcursul desfășurării unor programe naționale de dezangajare și deradicalizare, cauzate de lipsa informațiilor practice cu privire la rezultatele acestor inițiative de deradicalizare.

Cuvinte-cheie: *extremism; radicalizare; deradicalizare; dezangajare; depluralizare.*

Introducere

Fenomenul radicalizării reprezintă o problemă tot mai prezentă în societatea actuală, ajungând în atenția publicului larg mai ales odată cu apariția grupării teroriste Stat Islamic. Deși există multe studii și articole de specialitate care tratează subiectul radicalizării, foarte puține oferă și o soluție la această amenințare. Așadar, studiile despre deradicalizare și dezangajare sunt puține și nu beneficiază de atenția cuvenită la nivel internațional.

De altfel, există puțini autori care au studiat subiectul deradicalizării, iar dintre aceștia îi amintim pe John Horgan, Daniel Koehler, Jessica Stern și Kate Barrelle, pe a căror cercetări se va fundamenta această lucrare. Studiile acestor autori încearcă

** Daniel-Mihai DUȚU este doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Știință Politică a Facultății de Științe Politice, Universitatea din București. E-mail: daniel-mihai.dutu@fspub.unibuc.ro*

să stabilească un cadru teoretic general aplicabil extremismului. Toți autorii menționați anterior conștientizează faptul că deradicalizarea este unul dintre cele mai puțin studiate subiecte, deși importanța sa este de necontestat, și semnalează nevoia unor cercetări și studii aprofundate. De aceea, această lucrare își propune să introducă conceptele generale de *dezangajare* și *deradicalizare*, să identifice o serie de factori *push and pull* care pot conduce la deradicalizarea individului, dar și să prezinte unele modele de deradicalizare teoretice sau folosite în practică. Totodată, lucrarea încearcă să atragă atenția asupra dificultății continuării cercetării referitoare la deradicalizare, în parte din cauza lipsei informațiilor practice cu privire la rezultatele inițiativelor de deradicalizare, dar și din cauza atenției scăzute acordată acestora.

Subiectul va fi abordat dintr-o perspectivă pluridisciplinară, folosindu-se teorii și modele care aparțin unor arii de cercetare, precum criminologia, psihologia și psihanaliza, dar care sunt relevante și contribuie la o mai bună înțelegere a proceselor de radicalizare și deradicalizare.

1. Cadru conceptual general

Dezangajarea reprezintă o schimbare comportamentală, fizică, a individului (de la infracțional la noninfracțional), acesta renunțând la violența armată și/sau comportamentală și devenind pașnic, ceea ce înseamnă că nu se mai angajează în acțiuni violente (Koehler 2017, 3). Totuși, această schimbare se referă doar la comportamentul individului, nu și la ideologia și credințele sale; aceste elemente nu se modifică neapărat, ci, în cel mai bun caz, suferă un oarecare proces de estompare. Astfel, individul nu mai este determinat să acționeze violent, dar această schimbare nu duce în mod necesar la o alterare a ideologiei radicale.

Dezangajarea poate fi atât un proces voluntar (individul își dorește să renunțe la stilul de viață violent), cât și unul involuntar (individul este capturat sau arestat de către autorități sau ucis în luptă) (Koehler 2017, 14). Capturarea sau uciderea individului blochează posibilitatea acestuia de a se manifesta în mod violent, dar arestarea nu are ca efect renunțarea la violență, iar indivizii care au fost încarcerați, de obicei, și-au reluat stilul de viață violent și radical anterior arestării. De exemplu, reținerea și încarcerarea unui terorist nu au efect pe termen lung, reprezentând doar o soluție imediată la această problemă. Cum arestarea și încarcerarea pe viață a tuturor teroriștilor nu este doar improbabilă, ci și contraproductivă, deoarece nu există centre de detenție suficiente pentru a cuprinde numărul mare al acestora, izolarea lor permanentă nu este posibilă.

Kate Barrelle este de părere că dezangajarea susținută se referă la angajamentul pe care individul îl are față de societate după ce acesta a părăsit organizația extremistă, numind acest proces *pro-integrare* (Barrelle 2015, 129). Acest proces

nonlinear este compus din trei etape de schimbare comportamentală și identitară: *reducerea, după dezertare, a identității asociate cu grupul, apariția unei noi identități și găsirea unui nou grup sau entități* cu care individul se identifică (Koehler 2017, 25). Astfel, există un proces bidirecțional de dezangajare sau deradicalizare: distanțarea de viața radicală și angajarea într-un mediu nonextremist (Koehler 2017, 80). Totuși, acest model nu pune accent și pe transformările psihologice care stau la baza dezangajării.

Deradicalizarea, pe de altă parte, reprezintă atât o schimbare comportamentală în sensul renunțării la violență, cât și una ideologică, termenul referindu-se la „un proces individual sau colectiv de schimbare cognitivă de la identitatea criminală, radicală sau extremistă, la o identitate noncriminală sau la o stare psihologică moderată” (Koehler 2017, 2). Astfel, așa cum remarcă John Horgan, deradicalizarea presupune atât o schimbare fizică a individului, cât și una psihică, acesta crezând că „nu există nici un indiciu care să sugereze faptul că dezangajarea are ca efect deradicalizarea” (Horgan 2008, 8). Mai mult decât atât, dezangajarea individului, dar fără deradicalizarea acestuia, crește șansele de recidivă, mai ales în cazul teroriștilor motivați religios, aceștia fiind predispuși să recidiveze și să revină la comportamentul violent (Koehler 2017, 14).

Dacă *depluralizarea* (definirea unor probleme religioase sau politice specifice prin contextualizarea lor cu experiența și trecutul individului, pentru a pune în legătură probleme globale sau abstracte cu micro-evenimente specifice) (Koehler 2017, 71-76) reprezintă motorul radicalizării, este nevoie de un proces invers, adică de o *repluralizare* a conceptelor și a valorilor politice, acest proces referindu-se la o „distanțare psihologică individuală de o ideologie extremistă sau radicală specifică” (Koehler 2017, 81). Conform afirmațiilor lui Koehler, procesul de deradicalizare trebuie să fie personalizat pentru fiecare individ, avându-se în vedere atât procesul individual de radicalizare, cât și factorii psihologici și externi care au declanșat radicalizarea (Koehler 2017, 81).

2. Factori și modele ale deradicalizării

Un element extrem de important care duce la dezangajare și/sau la deradicalizare este reprezentat de un „eveniment special și, de multe ori, traumatic, care creează o deschidere cognitivă a individului și o reconsiderare a implicării acestuia într-un grup extremist sau radical” (Koehler 2017, 15), astfel că individul începe să-și pună la îndoială apartenența la grupul sau organizația extremistă. În mintea individului are loc un proces de analizare a valorilor personale, de autoanaliză și introspecție, proces care poate avea ca efect părăsirea organizației și dezangajarea, precum și, în unele cazuri, deradicalizarea. Studiile referitoare la acest proces individual au arătat că, de regulă, indivizii care părăsesc o organizație teroristă nu sunt motivați doar de

un singur eveniment traumatic, ci o mulțime de asemenea evenimente care, puse împreună, creează insecuritate și incertitudine (Koehler 2017, 71-76).

Factorii *push*, însemnând factorii care-l împing pe individ să părăsească organizația sunt, de obicei, legați de dinamica interioară a organizației, fiind definiți ca reprezentând „circumstanțele și evenimentele sociale negative care fac ca apartenența la organizație să fie inconfortabilă și neatrăgătoare” (Bjorgo 2016, 234). Daniel Koehler prezintă o listă a acestora: *sancțiunile sociale negative și stigmatizarea asociată calității de membru, neîncrederea în ideologia grupului, frustrarea referitoare la ipocrizia și comportamentul grupului, pierderea sprijinului social din partea grupului, migrația rolului sau pierderea statutului în organizație* (conform analizei lui Hwang, referitoare la cazul jihadiștilor indonezieni, acest factor poate implica și o logică cost-beneficiu privitoare la implicarea și angajamentul față de grup, aceasta putând avea ca efect părăsirea grupului și dezangajarea individului (Hwang 2015, 11-14), *maltratarea și abuzul fizic din partea membrilor grupului, dezamăgirea privitoare la rezultatele conflictelor armate și la efectele violenței, diferențele tactice privitoare la diverse operațiuni, dezaprobarea strategiilor grupului sau a conducerii, așteptările neîmplinite, disonanța cognitivă* („lupta mentală cognitivă când individul e pus în fața unor noi informații sau experiențe care intră în coliziune cu propriile credințe, valori sau idealuri” (Koehler 2017, 18)).

Factorii *pull* sunt acei „factori pozitivi care atrag individul spre o alternativă mult mai profitabilă” (Bjorgo 2016, 234), putând fi atât factori externi, cât și dorințe interioare. Astfel, Daniel Koehler analizează următorii factori *pull*: *dorința de a trăi o viață normală, experimentarea unor evenimente care schimbă viața și prioritățile individului, avansarea în vârstă, dorința de a întemeia o familie, intervenția sau presiunile din partea membrilor familiei, noi relații pozitive cu mișcări sau oameni din afara grupului, perspectivele de carieră, schimbarea mediului socio-politic* (motivele socio-politice care au dus la violență nu mai sunt relevante) (Koehler 2017, 18-19). Factorii *push and pull* trebuie să ducă la repluralizarea credințelor și opiniilor individului, declanșând, astfel, procesul de deradicalizare.

În analiza sa referitoare la cauzele care îi determină pe jihadiștii indonezieni să se dezangajeze, Hwang identifică șase factori care duc la părăsirea unei organizații teroriste (Hwang 2015, 15). Deși o parte dintre acești factori au fost menționați anterior, faptul că Hwang a ajuns la aproape aceeași concluzie analizând mărturiile jihadiștilor este relevant pentru cercetarea noastră, conferindu-i un plus de obiectivitate și credibilitate a argumentelor. Astfel, acești factori sunt: *deziluzia și dezamăgirea referitoare la tacticile, conducerea sau la alte aspecte ale grupului, realizarea faptului că prețul continuării acțiunilor este mult prea mare, stabilirea sau restabilirea relațiilor cu indivizi sau rețele din afara cercului jihadist, presiunea familială, schimbarea priorităților personale și profesionale, tratament uman din partea autorităților* (Hwang 2015, 15).

Lista acestor factori nu este exhaustivă, deoarece indivizii sunt foarte diferiți între ei, astfel că și motivele care duc la radicalizare și, ulterior, la părăsirea organizației teroriste pot fi extrem de diferite. De aceea, determinarea și analizarea motivelor care au dus la radicalizare și la părăsirea organizației pot sta la baza strategiei individuale pentru dezangajarea individului, acest proces putând avea ca efect atât deradicalizarea persoanei, cât și reintegrarea sa în societate.

Totuși, este necesar să luăm în calcul și așa-numiții *factori inhibitori* (Koehler 2017, 20), pentru că aceștia pot preveni dezertarea din organizația teroristă. Daniel Koehler identifică ca principal factor inhibitor *sanctiunile negative* din partea grupării, existând o presiune socială asupra membrilor organizației de a nu furniza informații către terți (media, autorități, persoane din afara grupului), de a se conforma normelor interne ale grupului și, evident, de a nu dezerta. Oricare dintre acțiunile menționate anterior, pe care un individ le poate întreprinde pentru a trăda încrederea grupului, pot atrage sancțiuni din partea membrilor grupului, precum „dezamăgire, urmărire, amenințări cu moartea, atacuri fizice, hărțuire, amenințări verbale, exprimare a disprețului și chiar asasinare” (Koehler 2017, 20). La acestea se pot adăuga șantajul de orice fel și răspândirea de zvonuri false despre dezertor, care îi pot îngreuna în mod considerabil procesul de reintegrare în societate, precum și pierderea protecției grupului, ostracizare și tortură (Koehler 2017, 20).

Koehler a realizat un studiu din care reieșea faptul că, în momentul în care e confruntat cu un caz de dezertare, grupul are două reacții etapizate: una emoțională (șoc, furie, trădare, teamă etc.) și una logică (de reflecție și stabilire a strategiei pentru ca grupul să nu fie pus în pericol). În această a doua etapă, grupul ia anumite acțiuni față de dezertor, iar Koehler afirmă că majoritatea campaniilor de defăimare și ostracizare care îi vizează pe cei care dezertează sunt îndreptate asupra subiecților precum „tulburări psihologice, alcoolism, instabilitate ideologică, corupție și mituire prin intermediul agențiilor guvernamentale, droguri, depresie, frica de represiunea guvernamentală, homosexualitate și pedofilie” (Koehler 2017, 23), acestea putând fi urmate de crime și asasinate.

Modelul din 1983 al lui Rusbult privind investiția este preluat de Horgan și aplicat studiului deradicalizării, rezultând ideea conform căreia investiția masivă în organizație și lipsa de alternative duc la angajament și loialitate crescute, iar lipsa investiției și prezența alternativelor au ca efect lipsa angajamentului și a loialității față de grup (Koehler 2017, 24).

Un alt model interesant cu o aplicabilitate generală este cel de schimbare de rol, realizat de Helen Ebaugh în 1988, având la bază interviuri cu oameni obișnuiți care au suferit o schimbare în viața lor, fapt care a generat și o schimbare a rolului acestora. Într-o primă etapă, Ebaugh identifică un *dubiu privitor la rolul individului* (Koehler 2017, 49), ca urmare a unor evenimente care au avut un impact relativ; a doua etapă se referă la *căutarea unor alternative* (Koehler 2017, 49), Ebaugh

afirmând că reacțiile negative din partea terților pot încheia procesul, în timp ce reacțiile pozitive îl pot încuraja; a treia etapă este reprezentată de *momentul de răscruce* (Koehler 2017, 49), urmând ca în ultima etapă să se creeze *rolul de fost* (Koehler 2017, 49) (fost deținut, fost medic etc.). De asemenea, Ebaugh identifică și așa-numitele „reziduri ale rolului” (*Ibidem*, 49), referindu-se la elementele care ținau de fosta identitate, dar care sunt încă active și după schimbare. Aceste reziduri sunt importante pentru studiul deradicalizării, deoarece pot determina individul să se reangajeze în acțiuni violente chiar și după deradicalizare.

Totodată, merită să luăm în calcul și modelul lui Klandermans, așa cum este prezentat în lucrarea lui Koehler, model care distinge între trei forme de angajament față de o grupare extremistă. Astfel, există o *obligăție morală* de a fi parte din organizație sau *angajamentul normativ* (*normative commitment*) (Koehler 2017, 24), reprezentând „rezultatul unei socializări și a unui proces de învățare care modelează cadrul normativ individual (valori și idei) în concordanță cu ideologia grupului” (Koehler 2017, 24), acest angajament constituind mecanismul cheie al radicalizării. De asemenea, există un *atașament emoțional* față de organizație sau *angajamentul afectiv* (*affective commitment*) (Koehler 2017, 24), acesta bazându-se pe sentimentul de apartenență la un grup și având ca rezultat o implicare crescută. Totodată, se poate vorbi și despre un *angajament continuu* (*continuance commitment*) (Koehler 2017, 24), acesta depinzând de ceea ce a investit individul în organizație și de alternativele pe care acesta le poate avea, individul realizând o analiză cost-beneficiu a apartenenței sale la grup (se referă la modelul lui Rusbult privitor la relația dintre investiții, alternative și gradul de implicare în acțiunile grupului).

Anja Dalgaard-Nielsen stabilește o relație între factorii *push and pull* și modelul lui Klandermans, aceasta fiind de părere că există o serie de factori a căror prezență are ca efect corозиunea fiecărui tip de angajament descris anterior. Astfel, *îndoiala privitoare la ideologia grupului* (Koehler 2017, 24-25) afectează angajamentul normativ, *îndoiala privitoare la comportamentul și conducerea grupului* (Koehler 2017, 24-25) are ca efect corозиunea angajamentului afectiv, iar *îndoiala legată de aspecte personale sau practice* (Koehler 2017, 24-25) afectează angajamentul continuu.

Așa cum am menționat anterior, cunoașterea factorilor care au motivat individul să părăsească organizația este necesară pentru depistarea celei mai bune metode de deradicalizare care să se potrivească profilului psihologic și comportamental al acestuia, avându-se în vedere traiectoria și parcursul individului de la momentul radicalizării până la momentul dezertării.

3. Programele de dezangajare și deradicalizare

Programele de dezangajare și deradicalizare reprezintă „orice metodă, activitate sau program proiectat pentru reducerea la nivel individual sau colectiv a

angajamentului fizic și ideologic față de un grup, anturaj sau mișcare desemnată ca fiind extremistă sau radical-violentă” (Koehler 2017, 29). În lucrările sale, Horgan este de părere că aceste programe de deradicalizare sunt înțelese ca fiind programe care reduc riscul ca individul să se reangajeze în acțiuni care duc la propagarea terorii. Totuși, această perspectivă asupra programelor de deradicalizare se referă la reabilitarea și reintegrarea în societate a celor care au luat deja parte la atentate, adică a celor care au fost angajați în acțiuni criminale și ilegale, presupunând întâi arestarea și încarcerarea individului ca o condiție pentru aceste programe. (Koehler 2017, 29) Horgan nu ia în calcul și autoderadicalizarea, adică cazurile în care individul își dorește să se radicalizeze voluntar, fără intervenție din exterior.

Abordarea acestor programe care au ca condiție încarcerarea individului poate să difere: de la discuții informale între prizonieri și imami (în Australia) și cursuri intense de educație religioasă cu durata de câteva săptămâni (în Mauritania), până la programe cu o durată de câțiva ani (în Arabia Saudită). (Pettinger 2017, 7) Exemplul programului din Arabia Saudită este, poate, cel mai celebru, presupunând, pe lângă componenta ideologică, și „educație politică, cursuri vocaționale, pictură, educație fizică, precum și programe socio-economice pentru a facilita reintegrarea indivizilor” (Pettinger 2017, 7), la acestea adăugându-se și încercarea de găsire a unei soții, odată ce individul este eliberat. Programul saudit încorporează, astfel, atât componenta ideologică, cât și o dezangajare continuă prin reintegrarea indivizilor în societate, încurajând, printre altele, și participarea foștilor militanți pentru a încuraja deradicalizarea. Oficialii saudiți au estimat că programul are o rată de reangajare de 0%, dar, așa cum era de așteptat, această cifră nu reflecta realitatea, astfel că oficialii au reafirmat că rata este de 10-20%, deși se crede că aceasta este, de fapt, de 30-40% (Pettinger 2017, 11-12). O problemă cu care se confruntă toate programele de deradicalizare este lipsa unui standard de măsurare a recidivismului, aceasta fiind o apreciere extrem de subiectivă. Totuși, programul saudit se axează pe deradicalizarea acelor indivizi care nu au fost implicați în mod direct în atentate violente, acest lucru implicând existența unui grad redus de radicalizare.

Un alt program de deradicalizare care a avut succes este *The Disengagement and Deradicalization Pilot Program*, creat în 2009 de către Departamentul de Poliție din Adana, Turcia, care dorea dezangajarea indivizilor, abandonarea ideologiilor radicale și reintegrarea lor în societate prin consiliere, găsirea unui loc de muncă și garantarea anumitor beneficii, precum asigurare de sănătate, locuințe și educație (Bastug și Evlek 2016, 35). Acest program a reprezentat un model pentru autoritățile din Turcia, astfel că și alte structuri de ordine au preluat inițiativa. Bastug și Evlek au realizat un model de funcționare al acestui program, pornind de la încercarea forțelor de ordine de a informa individul despre pericolele la care se expune prin adeziunea la o ideologie radicală, răspunsul individului determinând următorul proces. Acest model este un exemplu relevant pentru cercetarea noastră și, deși este

destinat să fie implementat de către forțele de ordine, poate fi utilizat și în realizarea altor programe de dezangajare și deradicalizare. Modelul poate fi urmărit în graficul următor:

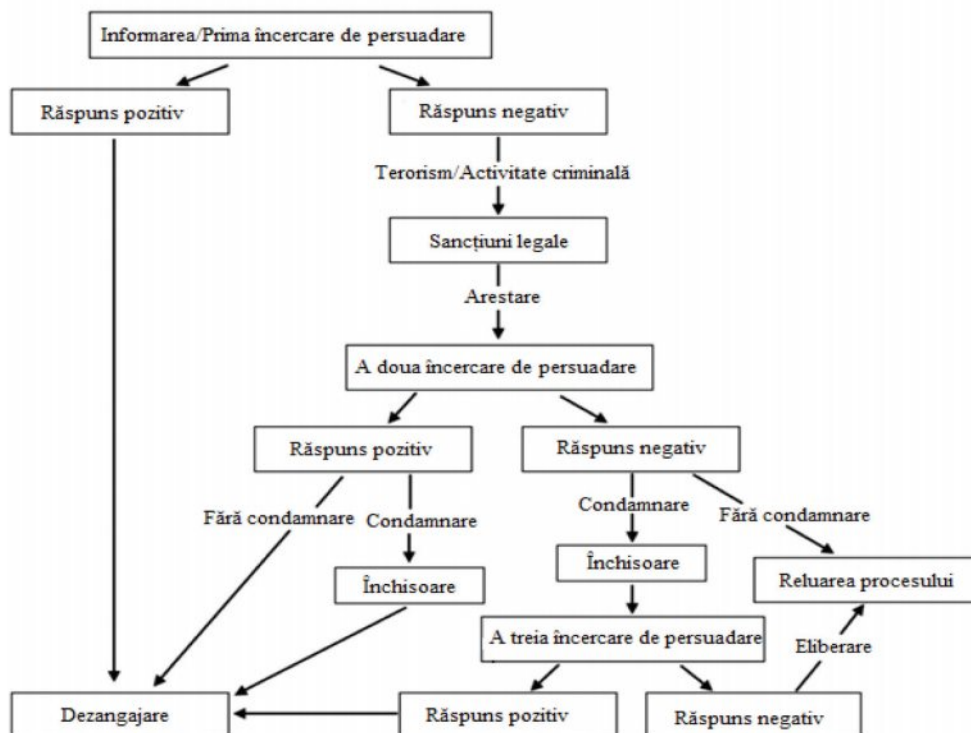

Figura nr. 1. Etapele procesului de dezangajare (Bastug, Evlek 2016, 37)

Factorii *push and pull* sunt extrem de importanți pentru stabilirea metodelor corecte și potrivite care au efect asupra fiecărui individ, mai ales în cazul celor care aleg să părăsească stilul de viață violent în mod voluntar. Pentru a fi eficiente, instrumentele folosite de către programele de deradicalizare trebuie să se bazeze atât pe motivele care au dus la radicalizare, cât și pe factorii *push and pull* care au condus la dorința de dezangajare. Relevante pentru acest lucru sunt modelul lui Klandermans și analogia făcută de Anja Dalgaard-Nielsen între factorii *push and pull* și tipurile de angajament pe care un individ îl poate avea față de organizația extremistă. Un program eficient trebuie să țintească toate cele trei tipuri de angajament prezentate pentru a minimaliza șansele de reangajare.

Cercetătorii care au studiat fenomenul deradicalizării au preluat elemente din alte discipline, precum criminologia, psihanaliza, psihologia etc., astfel că studiul deradicalizării este unul pluridisciplinar. Colaborarea între mai multe domenii de

cercetare este esențială pentru crearea unor programe eficiente pe termen scurt, mediu și lung, programe care să poată fi evaluate în conformitate cu anumite standarde de performanță și care să conducă, în mod real, la dezangajarea și deradicalizarea extremiștilor.

O mai mare integrare în societate a grupurilor etnice și religioase de pe teritoriul statelor occidentale ar putea constitui o soluție pentru a preveni radicalizarea acestor grupuri. (Stern 2010, 1-4) Inițial, guvernele europene considerau radicalizarea ca reprezentând o problemă de integrare, o problemă socială, și refuzau să includă și o componentă religioasă în inițiativele de combatere a extremismului violent (CVE). (Rabasa, și alții 2010, 123) Astfel, încercarea de revizuire a *Strategiei de Combatere a Radicalizării și Recrutării Teroriștilor* a Consiliului UE din 2014 nu prevedea nicăieri o componentă religioasă a inițiativelor de luptă împotriva radicalizării, deși se promova importanța programelor de dezangajare și deradicalizare. (Consiliul Uniunii Europene 2014) De asemenea, într-o Rezoluție a Parlamentului European din 2015, se specifica că „terorismul nu poate și nu ar trebui să fie asociat cu nicio religie, naționalitate sau civilizație” (Parlamentul European 2015) și că „(...) utilizarea abuzivă a religiei, în scopuri negative, și nu religia în sine, constituie una dintre cauzele radicalizării” (Parlamentul European 2015). Nu a existat un consens la nivel european privitor la inițiativele CVE, așa cum nu au existat nici mecanisme de contracarare a componentei ideologice a radicalizării (Rabasa, și alții 2010, 122).

Totuși, statele membre UE au început să acorde mai multă atenție componentei religioase a radicalizării, astfel că, în *Agenda UE privind combaterea terorismului* din 2020, se specifică faptul că statele membre vor fi sprijinite în vederea împărtășirii „experiențelor și bunelor practici cu privire la schimburile în rândul liderilor religioși și liderilor comunităților referitoare la prevenirea radicalizării” (Comisia Europeană 2020, 9). De asemenea, în 2016, Comisia Europeană a precizat faptul că „religia poate să joace un rol vital în prevenirea sau combaterea radicalizării: aceasta leagă comunitățile, întărește sentimentul de apartenență și ghidează oamenii într-o direcție pozitivă” (Comisia Europeană 2016, 4).

Programele de *dezarmare, demobilizare, reintegrare și reabilitare* (*Disarmament, Demobilization, Reintegration and Reinsertion, DDRR*) nu sunt tratate foarte mult în lucrările de specialitate, deși rolul lor este unul foarte important. Programul DDRR reprezintă „un proces care este introdus în urma unui conflict și direcționat, în principal, spre asigurarea tranziției combatanților către viața civilă” (Koehler 2017, 38-39). Conform lui Koehler, există trei etape ale unui program DDRR: prima etapă se referă la *colectarea și distrugerea armelor părților beligerante* (Koehler 2017, 39), dorindu-se evitarea reînceperii conflictului armat; a doua fază are în vedere *demobilizarea organizațiilor și grupurilor care au participat în conflict* (Koehler 2017, 39) (acest lucru s-a întâmplat în cazul grupării paramilitare FARC din Columbia, iar acordul de pace dintre guvernul columbian și organizație

a fost ratificat în 2016); ultima etapă se referă la *reintegrarea în societate a foștilor combatanți* (Koehler 2017, 39) prin diverse mijloace, precum asistență financiară, educație și asigurarea de locuri de muncă. Acest tip de program este foarte eficient în cadrul reconstrucției post-conflict și a devenit centrul eforturilor de asistență și a operațiunilor de peacekeeping ale ONU și ale Băncii Mondiale. Programele DDRR sunt foarte importante pentru studiul deradicalizării, mai ales datorită faptului că aceste inițiative încurajează cooperarea cu membrii grupărilor implicate în conflict, astfel că informațiile adunate sunt extrem de relevante. Totuși, informațiile obținute nu au stat neapărat la baza programelor de deradicalizare care au fost implementate ulterior, astfel că există un decalaj cognitiv între acestea. Totodată, există anumite neajunsuri ale unui program DDRR, precum lipsa unor standarde pentru măsurarea nivelului de reintegrare a foștilor combatanți, deși s-a observat că cei cu o mai bună educație, care beneficiază și de un sprijin economic, se integrează mult mai ușor. (Koehler 2017, 41).

Programele de deradicalizare, dezangajare, reintegrare și reabilitare au fost folosite în mod frecvent pentru obținerea de intelligence, fiind subordonate autorităților militare, polițienești sau serviciilor secrete. Deși nevoia de a aduna informații este esențială, interacțiunile extremiștilor cu autoritățile pot duce la consecințe nedorite, precum refuzul de a coopera, crearea unor bariere psihologice și a unor obstacole în calea reintegrării în societate (Koehler 2017, 95-96). Aceste programe duc, totuși, la reducerea numărului combatanților care fac parte din organizații teroriste, ajută la adunarea de informații care sunt foarte importante pentru cercetători și la dezvoltarea intelligence-ului în materie și pot avea ca efect destructurarea grupului și a ideologiei. Totodată, informațiile strânse pot fi folosite, după cum remarcă Koehler, la crearea unor campanii de informare și de prevenire a radicalizării. Important este și aportul foștilor extremiști la aceste campanii, poveștile lor de viață putând preveni radicalizarea în rândul potențialilor adepți ai ideologiei radicale (Koehler 2017, 104-106).

Daniel Koehler este primul cercetător care oferă o tipologie a *programelor de dezangajare și deradicalizare* (*Deradicalization and Disengagement Program*, DDP), identificând șapte tipologii ale acestor programe. Aceste programe grupate în tipologii trebuie să prezinte câteva elemente cheie: să fie direcționate către persoane sau grupuri care se autodefinesc ca fiind radicale, să aibă scopul de a obține efecte bine definite îndreptate către reintegrarea grupurilor țintă în societate și, cel mai important element, programul nu trebuie să folosească violența pentru a obține rezultate. (Koehler 2017, 112) Un aspect foarte interesant al acestor programe este faptul că s-a încercat încadrarea terorismului în categoria tulburărilor psihologice, dar acest demers a eșuat, pentru că nu există argumente suficiente pentru a stabili faptul că radicalizarea violentă este o boală, ci, din contră, s-a observat că teroriștii sunt indivizi normali (Koehler 2017, 114).

DDP-urile reprezintă un tip de intervenție la nivel individual (microsocial) care are ca scop reducerea angajamentului sau a implicării în grupurile extremiste. Koehler identifică trei caracteristici ale acestor programe, precum: *tipul de actor* (Koehler 2017, 116-117) care poate demara un astfel de program, acestea putând fi demarate atât de autoritățile statale, cât și de ONG-uri, dar un parteneriat public-privat este văzut ca fiind cea mai eficientă variantă (programe hibride); *strategia de comunicare* (Koehler 2017, 117-118) pe care o promovează, aceasta putând fi activă (încearcă să persuadeze sau să convingă indivizii să ia parte la program) sau pasivă (individul se oferă voluntar pentru a lua parte la program), observând că există o rată mai mare a recidivismului în cazul DDP-rilor active, deoarece individul nu are o deschidere cognitivă sau are o motivație greșită pentru a se alătura programului; *relevanța componentei ideologice* (Koehler 2017, 118-119), astfel că doar programele care ținesc o schimbare ideologică sau o dezangajare psihologică pot fi încadrate ca fiind programe de deradicalizare.

Astfel, având în vedere caracteristicile unor astfel de programe, cele șapte tipologii de programe la nivel microsocial sunt: tipul A (nonguvernamentale, pasive și includ componenta ideologică), tipul B (nonguvernamental, pasiv, fără componentă ideologică), tipul C (nonguvernamentale, active, cu sau fără componentă ideologică), tipul D (guvernamentale, active și includ componenta ideologică), tipul E (guvernamentale, active, fără componentă ideologică), tipul F (guvernamentale, pasive, cu sau fără ideologie) și tipul G (parteneriat public-privat, pasive, cu sau fără componentă ideologică) (Koehler 2017, 119-135).

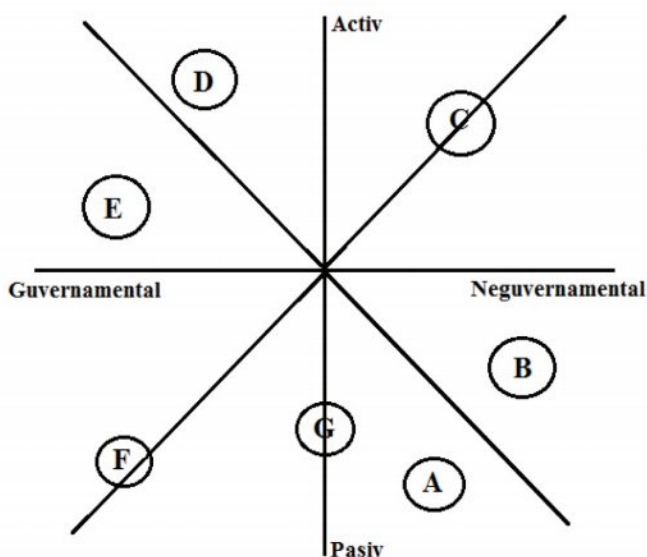

Figura nr. 2. Tipologia programelor de deradicalizare și dezangajare (Koehler 2017, 119)

După cum se poate observa, există numeroase abordări ale deradicalizării, astfel că nu putem vorbi despre existența unei metode universale de deradicalizare. Totuși, există un consens printre specialiști în ceea ce privește rolul familiei și al prietenilor în procesul de deradicalizare, precum și în privința rolului consilierii psihologice și familiale. Importanța acestor aspecte este dată de faptul că, în timpul procesului de radicalizare, rolul familiei este diminuat, iar individul crede că familia sa îl va respinge și nu-i va accepta noile valori și credințe. Pornind de la acest scenariu, experții de la Hayat încurajează familiile să se comporte într-o manieră opusă, adică familia să fie răbdătoare și deschisă la dialog. Hayat (în arabă înseamnă *viață*) este un serviciu de consiliere care, încă din 2011, ajută la deradicalizarea tinerilor musulmani. Această inițiativă este finanțată de guvernul german, iar eficiența acesteia este dată de faptul că experții pot fi contactați telefonic atât de familie, cât și de individ. Astfel, strategia acestei inițiative este de a acționa pe mai multe planuri, implicând atât familia și individul, cât și imami, școli și, în anumite cazuri, autoritățile și forțele de ordine: „programele de deradicalizare nu ar trebui să funcționeze în jurul sau deasupra liderilor comunităților, organizațiilor și familiilor, ci să le includă, să lucreze cu acestea ca parteneri egali și să-și împărtășească temerile, necazurile și grijile” (Boghani 2016).

Daniel Koehler, inițiatorul acestui program, afirmă că „abordarea programului Hayat este de a implica întreaga familie, să-i reunească pe toți cei care au o relație pozitivă cu persoana în cauză” (Jansen 2014). Având la bază o argumentare islamică („Profetul Mohammed spune în mod clar că paradisul se află la picioarele mamei tale. (...) Când ești musulman, nu poți evita acest aspect: trebuie să le spui părinților tăi și, mai presus de toate, mamei tale”) (Jansen 2014), programul dorește să înlocuiască ideologia extremistă cu valorile familiale și cu unitatea care există în cadrul familiei.

Hayat a devenit foarte popular în rândul inițiativelor de deradicalizare, primind apeluri inclusiv din Austria, Canada, Franța și Suedia, iar experții își pot oferi serviciile în mai multe limbi, precum araba, engleza, turca, germana și altele. Mai mult decât atât, se dorește extinderea programului în Marea Britanie, Canada și Australia, putând exista un schimb mutual de informații și abilități între diverse state (Jansen 2014).

Koehler afirmă că, începând din 2012, experții Hayat au primit peste 4.000 de apeluri care s-au concretizat în peste 1.500 de cazuri de consiliere (Boghani 2016). Koehler crede în importanța poveștilor de viață ale foștilor extremiști, colaborând cu aceștia pentru a facilita deradicalizarea. De asemenea, el dorește existența unui echilibru între pedepsele cu închisoarea și programele de deradicalizare, afirmând că „dacă doar crești presiunea într-un container, dar fără să creezi o valvă pentru eliberarea aburului și să oferi o cale de ieșire, nu e bine” (*Ibidem*).

Concluzii

Pentru combaterea ideologiilor extremiste și a amenințării radicalizării în masă, în întreaga lume au fost organizate centre de deradicalizare și dezangajare. Acestea reprezintă soluții practice și alternative eficiente la încarcerarea teroriștilor. Aceste centre au scopul de a combate ideologiile extremiste, de a reduce implicarea în acțiuni violente a adeptilor acestor ideologii, precum și de a preveni astfel de acțiuni. Pentru o deradicalizare eficientă este nevoie de un program personalizat pentru fiecare terorist în parte, deoarece cauzele și motivele care duc la radicalizare, precum și elementele care pot favoriza deradicalizarea, sunt diferite pentru fiecare individ.

În ciuda importanței sale, procesul de deradicalizare este puțin studiat, iar lipsa informațiilor relevante despre centrele de deradicalizare reprezintă un obstacol semnificativ în calea înțelegerii și aplicabilității practice a acestui fenomen. Un alt impediment este imposibilitatea evaluării gradului de deradicalizare a unui individ, aceasta având o apreciere subiectivă.

În concluzie, este nevoie de continuarea cercetărilor referitoare la deradicalizare, atât pentru a se ajunge la o creștere a eficienței programelor deja implementate, cât și pentru dezvoltarea de noi astfel de inițiative. De asemenea, decalajul între teorie și practică trebuie eliminat, fiind necesară atât colaborarea între specialiștii pentru studierea multidomenială a deradicalizării, cât și implementarea de noi programe și construirea mai multor centre de deradicalizare, activități pentru care este nevoie de un consens politic la nivel internațional.

BIBLIOGRAFIE:

- Barrelle, Kate. 2015. „Pro-integration: disengagement from and life after extremism.” *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* vol. 7 (nr. 2).
- Bastug, Mehmet F., și Ugur K. Evlek. 2016. „Individual Disengagement and Deradicalization Pilot Program in Turkey: Methods and Outcomes.” *Journal for Deradicalization* (nr. 8).
- Bjorgo, Tore. 2016. *Preventing crime: A holistic approach*. Basingtoke și New York: Palgrave Macmillan.
- Boghani, Priyanka. 2016. „Deradicalization’ Is Coming To America. Does It Work?” *Frontline*. 18 martie. <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/deradicalization-is-coming-to-america-does-it-work/>
- Comisia Europeană. 2020. „Agenda UE privind combaterea terorismului: anticipare, prevenire, protejare și răspuns - COM(2020) 795 final.” Bruxelles. 9 decembrie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0795&from=EN>

- . 2016. „Sprijinirea prevenirii radicalizării care duce la extremism violent - COM(2016) 379 final.” Bruxelles. 14 iunie. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0379&from=EN>
- Council of the European Union. 2014. „Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism.” Bruxelles. 19 mai.
- Horgan, John. 2008. „Deradicalization or Disengagement? A process in need of clarity and a counterterrorism initiative in need of evaluation.” *Perspective on Terrorism* vol. 2 (nr. 4).
- Hwang, Julie Chernov. 2015. „The disengagement of indonesian jihadists: Understanding the pathways.” *Terrorism and Political Violence* (Routledge). doi:<https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1034855>
- Jansen, Klaus. 2014. „German program triggers international deradicalization network.” *DW*. 03 septembrie. <https://www.dw.com/en/german-program-triggers-international-deradicalization-network/a-17898077>
- Koehler, Daniel. 2017. *Understanding deradicalization*. New York: Routledge.
- Parlamentul European. 2015. *Prevenirea radicalizării și recrutării de cetățeni europeni de către organizații teroriste (2015/2063(INI))*. 25 noiembrie.
- Pettinger, Tom. 2017. „De-radicalization and Counter-radicalization.” *Journal for Deradicalization* (nr. 12).
- Rabasa, Angel, Stacie L. Pettyjohn, Jeremy J. Ghez, și Christopher Boucek. 2010. *Deradicalizing Islamist Extremists*. RAND Corporation.
- Stern, Jessica. 2010. „Deradicalization or Disengagement of Terrorists: Is it possible?” *Hoover Institution*. Universitatea Stanford. <https://www.hoover.org/research/future-challenges-deradicalization-or-disengagement-terrorists>

OPORTUNITATEA ȘI NECESITATEA COMUNICĂRII STRATEGICE ÎN CONTEXTUL EXTINDERII ȘI DIVERSIFICĂRII FENOMENULUI HIBRID

*Cdor. Bogdan ȚUȚUIANU**

În era internetului, a tehnologiei din ce în ce mai avansate și a mediului informațional omniprezent și imens exploatat, comunicarea în domeniul securității și apărării a căpătat o importanță deosebită. Într-o perioadă a extinderii și diversificării fenomenului hibrid, a unei competiții geopolitice asertive, bazate în largă măsură pe orice metode și mijloace menite să asigure îndeplinirea intereselor statale proprii, se constată utilizarea media și a rețelelor de socializare mai mult ca oricând pentru influențarea și chiar manipularea opiniei publice menite să schimbe percepții, să inducă în eroare, să polarizeze și să dividă. Astfel, a apărut necesitatea conceptului de comunicare strategică, dezvoltat în lumea occidentală, inclusiv la nivelul Alianței Nord Atlantice, pentru a sprijini realizarea obiectivelor de securitate ale Alianței și ale Statelor Membre. Articolul de față se dorește o pledoarie pentru acordarea unei importanțe sporite la nivel militar și politic comunicării strategice, în contextul extinderii și diversificării fenomenului hibrid ca realitate care trebuie revelată și contracarată la adversari și folosită pentru atingerea propriilor scopuri.

Cuvinte-cheie: *Comunicare Strategică; informație; hibriditate; dezinformare; mediu informațional.*

** Comandor Bogdan ȚUȚUIANU este doctorand în domeniul Științe militare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.
E-mail: bogdan_tutuianu@yahoo.com*

Introducere

Ca urmare a unei serii de evenimente larg mediatizate în 2021, cu o considerabilă importanță și impact strategic, cum ar fi Summitul G7, Summitul NATO și Summitul bilateral al președinților Statelor Unite și Federației Ruse, se poate considera că, la momentul actual, comunicarea strategică, pe care o vom numi în continuare StratCom, împreună cu toate instrumentele folosite pentru redarea mesajelor, ideile adoptate și faptele folosite drept argumente sunt aspecte de maximă relevanță. În domeniul securității și apărării, comunicarea este deosebit de importantă nu numai pentru a asigura buna funcționare și coordonare a tuturor factorilor implicați, ci și pentru a transmite în mod adecvat justificarea acțiunilor întreprinse și efectele acestora la nivel general. După cum spunea Amiralul James Stavridis, „pentru o comunicare eficientă, este nevoie ca liderii unei organizații să-și asume de la început și până la sfârșit responsabilitatea cu privire la modul în care ideile și deciziile sunt formulate și transmise opiniei publice” (Stavridis 2007, 4).

Definiția comunicării strategice și implicațiile acesteia pentru lumea politico-militară sunt în continuare subiecte de dezbatere. Ceea ce este clar, însă, după cum se subliniază în lucrarea extrem de documentată a lui Christopher Paul, este că „percepțiile și modul de înțelegere a imaginilor, politicilor și acțiunilor contează foarte mult, iar succesul multor măsuri depinde de sprijinul pe care îl primesc de la diferite părți ale populației (atât din interiorul, cât și din exteriorul țării) și că percepțiile sunt influențate și de ceea ce faci și de ceea ce spui” (Paul 2011, 1). La nivel pur militar, tot Amiralul Stavridis spunea că „în contextul securității naționale, un lider poate spori efectele planificării operaționale și de politici, dacă se asigură că aspectele legate de comunicare a planificării sunt avute în vedere chiar de la început. Dacă planurile sunt făcute în acest mod, atunci este foarte probabil ca procesul de comunicare asociat cu ele să aibă efecte cu adevărat strategice” (Stavridis 2007, 7).

Pe de altă parte, în era extinderii și diversificării fenomenului hibrid, a unor abordări care sunt departe de a fi tradiționale sau convenționale și a unei competiții asertive între state, bazate pe influență, relevanța și rolul StratCom capătă dimensiuni și mai însemnate pentru a construi încrederea și sprijinul publicului propriu, pentru a diminua efectele StratCom folosite de adversar și pentru a-l descuraja pe acesta să întreprindă acțiuni de orice natură împotriva intereselor proprii.

Scopul prezentei lucrări este acela de a aduce clarificări asupra complexității procesului de comunicare strategică și de a stabili dacă utilizarea și exploatarea sa intensivă sunt justificate. Astfel, vom verifica în același timp, ipoteza de cercetare conform căreia în contextul geopolitic și militar curent, StratCom este legat de procesul curent de hibridizare și prin urmare are un rol primordial în contracararea efectelor fenomenului hibrid. În analiza întreprinsă se va descrie succint ce se înțelege prin hibriditate, accentuând legătura dintre fenomenul hibrid și

domeniul informațional, după care se va realiza o prezentare a importanței și rolului StratCom în acest context. Metodele de cercetare folosite în acest demers sunt cele asociate cu cercetarea exploratorie calitativă, mai precis metoda descriptivă, aceea a detalierii unor concepte și fenomene curente și metoda analizei de conținut, menită să realizeze conexiunile între acestea pentru a genera concluziile care se impun. La baza cercetării stau o multitudine de documente capitale în acest domeniu, sub forma unor rapoarte și studii axate pe StratCom și chestiunea hibridității.

De asemenea, de la început, trebuie să precizăm că toate ideile, opiniile și concluziile exprimate în acest articol aparțin autorului, reprezentând o abordare și o analiză pur personale, și nu reflectă în niciun fel punctele de vedere sau pozițiile oficiale adoptate de autorități naționale sau entități organizaționale.

1. Legătura intrinsecă dintre hibriditate și mediul informațional

Considerăm esențial să tratăm, pe scurt, chestiunea contextului hibrid invocat în titlul lucrării, dat fiind că, în ultima perioadă, hibriditatea a devenit din ce în ce mai prezentă în spațiul de dezbatere publică și din ce în ce mai vizibilă în foarte multe domenii. De asemenea, această parte a articolului poate fi văzută ca pas preliminar, pregătind terenul pentru a reliefa legătura dintre mediul informațional și *hibriditate*, *înțeleasă ca o combinație de amenințări convenționale și nonconvenționale* care creează un tip „mutant” de amenințare, dificil de contracarat. Ulterior, ne vom folosi de aceste argumente și în încercarea noastră de a elucida rolul specific jucat de StratCom în acest context hibrid.

Potrivit unei lucrări de cercetare dedicate acestui subiect, întocmită de NATO Strategic Communications Centre of Excellence, cunoscut drept NATO StratCom COE, amenințările hibride sunt considerate adevărate „pârghii de influență” (Aday, și alții 2019, 23), respectiv „activități de informare sau influențare” (Aday, și alții 2019, 23), care pot fi descifrate drept eforturile de influențare ale agresorului hibrid, pe deplin responsabil pentru ceea ce face cu victima sa în domeniul informațional pe care îl transformă într-un adevărat câmp de luptă al agresiunii hibride.

Pentru a înțelege clar mecanismul hibrid folosit de agresorii menționați mai sus împotriva Țintelor stabilite și interconectarea inerentă a acestuia cu domeniul informațional, trebuie să ne referim acum la o altă resursă valoroasă legată de un cadru de colaborare dintre NATO și un grup format din diverse națiuni și organizații, care printre alte arii de interes s-a concentrat inclusiv asupra înțelegerii și contracarării hibridității. Unul dintre produsele rezultate în cadrul proiectului *Multinational Capability Development Campaign/Countering Hybrid Warfare (MCDC/CHW)* descrie războiul hibrid drept „utilizarea sincronizată a mai multor instrumente de putere adaptate vulnerabilităților specifice asupra întregului spectru de funcții societale pentru obținerea unor efecte sinergice” (Cullen și Reichborn-

Kjennerud 2017, 8). Descrierea cuprinzătoare a fenomenului hibrid include, printre alte instrumente de putere, pe cel informațional (Cullen și Reichborn-Kjennerud 2017, 9). Mai mult, aceeași lucrare de referință subliniază faptul că agresorul hibrid acționează prin exploatarea acelor vulnerabilități ale statului țintă „din întregul spectru politic, militar, social, informațional și de infrastructură (PMESII)” (Cullen și Reichborn-Kjennerud 2017, 4). Se observă, deci, că pe lângă alte vulnerabilități țintite, incluse în această gamă PMESII, apare din nou și dimensiunea informațională.

Potrivit documentului denumit „NATO 2030 Initiative”, mediul de securitate actual este caracterizat de „relansarea competiției geopolitice” (NATO 2020a, 16) care a venit la pachet cu „o proliferare a atacurilor hibride” (NATO 2020a, 17). În conținutul comunicatului (NATO 2021), emis în urma celui mai recent Summit NATO din 2021 de la Bruxelles, fenomenul hibrid este menționat în mod repetat – chiar de cincisprezece ori – în diverse contexte, sub forma unor sintagme expresive gravitând în jurul cuvântului *hibrid*. Astfel, hibriditatea este de fapt redată ca o combinație a acelor sintagme care includ cuvântul *hibrid*, după cum urmează: *acțiuni hibride*, *activități hibride*, *amenințări hibride*, *campanii hibride*, *război hibrid* și *provocări hibride* (NATO 2021). Dacă facem legătura dintre cel mai recent summit NATO și cel de dinaintea lui, organizat, de asemenea, la Bruxelles, vom obține mai mult decât un pas înapoi în timp, și anume o oportunitate de a explica ceea ce se găsește dincolo de aceste sintagme. În declarația semnată în cadrul Summitului NATO din 2018, din Bruxelles, activitățile hibride erau înfățișate drept instrumente provocatoare folosite în mod nediscriminatoriu de actori statali și nonstatali pentru a „crea ambiguitate și a estompa granițele dintre pace, criză și conflict” (NATO 2018). Aceasta poate fi văzută drept o uvertură la dinamica de securitate actuală care rezonază pe deplin cu imaginea ilustrată de raportul anual al Secretarului General NATO, emis în 2020. Astfel, mediul de securitate și situația actuală sunt descrise drept „o lume marcată de nesiguranță crescândă la nivel global, amenințări cibernetice și hibride din ce în ce mai sofisticate și schimbări tehnologice exponențiale, care transformă rapid modul în care sunt purtate războaiele” (NATO 2020b, 10).

Pe de altă parte, revenind la legătura dintre hibriditate și mediul informațional, trebuie subliniat că aceleași atacuri hibride au avut efecte de erodare, subminare, divizare și slăbire care au afectat coeziunea socială prin „dezinformare și subversiune” (NATO 2020a, 64), printre alte instrumente hibride. Din câte se pare, acest lucru este posibil de vreme ce „informația reprezintă acum un domeniu al competiției” (NATO 2020a, 48), iar „mediul informațional este puternic afectat de informații false, dezinformare și inducere în eroare” (NATO 2020a, 48). Parafrazând vorbele Secretarului General NATO actual, Jens Stoltenberg, care a descris hibriditatea drept o „reflexie întunecată” (NATO 2015) destabilizatoare, a eforturilor stabilizatoare ale Alianței, dezinformarea poate fi descrisă drept o reflexie

întunecată a realității, un tip de comunicare intenționat, chiar diabolic, folosită pentru a distorsiona realitatea și a atinge astfel scopurile de influențare a opiniei publice. Un exemplu concret în acest sens este declarația aceluiași Jens Stoltenberg, care spunea că în contextul pandemiei de coronavirus au existat tentative din partea Moscovei și Beijingului de a submina coeziunea Alianței descriind în mod malițios, neadevărat, starea de fapt și relațiile dintre Statele Membre, ca și capacitatea de a-și acorda ajutor reciproc pentru a contracara efectele pandemiei și a salva vieți. Dimpotrivă, Secretarul General NATO a accentuat existența cooperării extinse la nivelul Alianței, cu privire la asigurarea suportului medical și transportului pacienților, inclusiv pe calea aerului (Joswiak 2020).

Problema poate deveni cu atât mai stringentă și serioasă, cu cât aceste activități de influențare sunt desfășurate într-o manieră susținut agresivă. În acest context hibrid, actorul principal, cel care desfășoară acțiunea, deci este responsabil pentru inițierea, aplicarea, amplificarea și perpetuarea presiunii de natură hibridă, este direct ori indirect implicat în acțiuni care țin de această comunicare cu efecte negative. Desigur, ținta reprezintă destinatarul involuntar al acestui tip de comunicare nejustificată și lipsită de veridicitate, complet lipsită de noțiuni precum obiectivitatea sau integritatea.

Transformările exponențiale care au loc în domeniul tehnologic au jucat de asemenea un rol însemnat. „Evoluția tehnologiei sugerează că un portofoliu întreg de pericole de natură hibridă se vor extinde cu maximă rapiditate” (Ondrejcsák și (Eds.) 2019, 212), iar această predicție pare cât se poate de exactă, cel puțin în mediul informațional. Dincolo de mijloacele tradiționale ori specializate, cum ar fi media, transmiterea informațiilor se face prin noi mijloace și metode. Practic, totul a devenit posibil datorită progresului rapid și inovațiilor din domeniul tehnologic. Folosirea datelor personale ale celor care utilizează într-un mod sau altul mediul online și utilizarea inteligenței artificiale conduc ușor la personalizarea conținutului digital la care sunt expuși oamenii potrivit intereselor, sensibilităților sau vulnerabilităților lor (Kreps 2020). Cu siguranță, într-o eră a hipertehnologizării, comunicarea se desfășoară într-un mod mai nou, mai rapid, mai inteligent, indiferent de limba folosită, stilurile și formatele utilizate, circumstanțele și contextele concrete ori mijloacele specifice folosite pentru aceasta. Prin exploatarea acestor metamorfoze spectaculoase și transformări rapide, comunicarea însăși, indiferent de transmițător și receptor, sau audiența țintă, s-a lansat într-o eră nouă și un mediu informațional nou. Datorită inovațiilor tehnologice, comunicarea a devenit o realitate oferită aproape instantaneu, cu informații transmise în timp real peste tot, fără granițe ori alte limitări fizice. A apărut chiar și ideea așa-ziselor strategii de comunicare de tip gherilă, construite după principiile războiului de gherilă, duse la bun sfârșit și servind anumite scopuri datorită acestor dezvoltări tehnologice, social media și platformelor de comunicare și socializare (Nothhaft și Schölzel 2015, 18). Astfel,

„scopul comunicării de gherilă nu este acela de a câștiga, ci acela de a introduce modalități neregulate de comunicare pentru a schimba chiar regulile și normele comunicării” (Holtzhausen, Fullerton, și alții 2021, 55).

Consecințele au fost amestecate, acestea fiind atât pozitive, cât și negative. În acest nou tip de domeniu informațional, interrelaționarea și comunicarea virtuală între oameni, bazate pe interconectivitatea diverselor tipuri de dispozitive smart au căpătat dimensiuni uriașe, la fel ca și crearea curentelor de opinie facilitate și încurajate de platformele de socializare. La început, nivelul așteptărilor a fost foarte ridicat și totul părea extrem de încurajator de vreme ce „prima perioadă a internetului promitea o utopie a cunoașterii, în care oamenii puteau face schimb de idei în mod liber și contempla alte puncte de vedere” (Grimes 2017). Cu toate acestea, se pare că există diferențe majore între ideile vehiculate în perioada sa de pionierat și realitatea curentă fiindcă, dincolo de socializarea și schimbul de idei anticipate, social media a devenit și o sursă primară de informații pentru din ce în ce mai mulți oameni. Ceea ce ajunge însă la majoritatea este un amestec de știri aparent verificate, formate din diferite perspective, opinii, credințe, gânduri, judecăți și idei mai mult sau mai puțin justificate (Grimes 2017). În plus, „zvonurile și bârfele” (Grimes 2017) s-au infiltrat peste tot, s-au transformat în rutină și au devenit parte a acestei noi realități, descrescând dramatic și chiar opacizând abilitatea unora de a distinge între informații solide, verificate, bazate pe fapte și opinii, gânduri, puncte de vedere legate de aceeași informație, având ca rezultat producerea așa-numitelor „camere de rezonanță” și „bule online” (Grimes 2017). Astfel, rețelele sociale și serviciile de mesagerie răspândite în spațiul virtual au dat naștere unui mediu favorabil pentru generarea și sporirea fenomenului dezinformării. Faptul nu este o simplă opinie, ci o certitudine, având în vedere că acestea au fost deja clasificate și etichetate drept „mijloace importante de răspândire a dezinformării” (European Commission 2018, 4). De asemenea, după cum se arată în NATO 2030 Initiative, existența acestor platforme a devenit un factor multiplicator al conceptului consacrat anterior, adică acela de *reflexie întunecată a realității* și informației, de vreme ce „dezinformarea, propaganda și folosirea de informații false sunt cu atât mai periculoase în vremea dezvoltării tehnologice rapid” (NATO 2020a, 64).

Prin urmare, în context hibrid, atât din prisma actorului hibrid, cât și a victimei sale, domeniul informațional are o mare însemnătate. Imaginea de ansamblu poate deveni și mai clară dacă modul de a privi domeniul informațional ar fi aliniat cu cel oferit de StratCom COE, respectiv ca un fel de spațiu tridimensional. Cea dintâi, *dimensiunea cognitivă*, este cea „în care oamenii gândesc, înțeleg și decid” (Aday, și alții 2019, 9). A doua, *dimensiunea fizică* este creată de „fapte, cunoștințe și date” (Aday, și alții 2019, 9). A treia, extrem de relevantă în context, este *dimensiunea informațională* constând din „indivizi, organizații și infrastructură” (Aday, și alții 2019, 9). Aceste dimensiuni reușesc să asigure nivelul dorit de înțelegere a

interacțiunii dintre diferiți jucători din domeniu, felul de a privi și a percepe ce se petrece în jurul lor și modalitatea de a lua decizii în concordanță cu deducțiile respective. Aceasta, cu alte cuvinte, este echivalentul obligației și responsabilității principale ale StratCom, de a ști, a înțelege și a evalua acest spațiu multidimensional. Nu numai agresiunea hibridă se bazează pe o exploatare și sincronizare integrate ale tuturor instrumentelor de putere, inclusiv a celei informaționale. Conform StratCom COE, așa se întâmplă și cu StratCom care se bazează pe un efort „colectiv și integrat” (Aday, și alții 2019, 22), un efort care implică toate autoritățile guvernamentale relevante, un efort inclusiv care are aceeași fundație, și anume înțelegerea mediului informațional.

Toate aceste aspecte trebuie luate în considerare în constituirea virtuală a unui set de *instrumente* menite să contracareze multitudinea de acțiuni ostile sincronizate, corespunzătoare fiecărui instrument de putere al agresorului hibrid. La un loc, aceste instrumente de influențare directă sau indirectă produc o mare varietate de efecte în toate dimensiunile mediului informațional. Actorii asimetrici [...] desfășoară acțiuni menite a crea efecte informaționale în loc de a încerca să câștige lupte la nivel tactic. Câmpul lor de bătaie este politic, iar strategia informațională este principala lor armă (Farwell 2012, 225). Astfel, percepția comună cu privire la contextul hibrid curent este aceea că, în bună măsură, competiția s-a mutat treptat în mediul informațional care a devenit unul contestat, aflat în permanentă dispută. Acesta este motivul pentru care există nevoia unei comunicări strategice care să „promoveze perceperea, înțelegerea și asimilarea implicațiilor informaționale și de comunicare pe care le au acțiunile și declarațiile oficiale și militare (Paul 2011, 54).

2. Relevanța StratCom

Cu privire la complexitatea și dimensiunea reală a tipului de comunicare aflat sub analiză, trebuie să pornim de la premisa că factorul uman este implicat, într-un fel sau altul, în fenomenul comunicării. Dintr-o perspectivă mult simplificată, comunicarea poate fi văzută ca o continuare a felului în care simțim, gândim, vedem și percepem alți oameni, lucruri, acțiuni și reacții, felul în care judecăm, clasificăm și categorisim toate acestea în legătură directă cu realitatea din jur. Prin comunicare, o parte însemnată a acestor gânduri și sentimente sunt traduse în imagini însoțite sau nu de cuvinte scrise sau vorbite într-o varietate de combinații, folosite în contexte publice și private. Acestea, ca „vehicule” purtătoare de sens, duc mai departe informația, în spațiul privat sau public spre „ținte” care vor face apoi exact același lucru. În momentul de față, sunt supuse studiului și dezbaterii o mulțime de elemente considerate mijloace și modalități eficiente de comunicare (Popp și Allison 2021).

În mod similar, trecând de la acest nivel de bază la unul mult mai înalt, la nivel de stat sau chiar de alianțe de state, de exemplu, această schemă de diseminare va

fi replicată, putând fi interpretată drept modalitate de transmitere și promovare a valorilor, a intereselor și a obiectivelor naționale de securitate ale regimului politic în funcție. Desigur, nivelul acesta de comunicare ar fi caracterizat de un grad mult mai înalt de formalizare și sofisticare, exploatând canalele diplomatice existente, agențiile media specializate și alte instituții de profil. Ar avea loc același schimb de informații, dar de data aceasta între două sau mai multe state, grupări de state, organizații și așa mai departe. În acest caz, implicarea factorului uman este una aparte, StratCom necesitând implicarea unei game extinse de politicieni, factori de decizie, manageri, specialiști, experți și practicieni în domeniu, indiferent de orientarea lor politică specifică, statut, poziție, afiliere, naționalitate, vârstă sau gen. Astfel, pentru Christopher Paul conceptul de comunicare strategică include toate „acțiunile coordonate, mesajele, imaginile și alte forme de semnalare sau implicare menite să informeze, influențeze sau să convingă anumite segmente de public pentru a susține obiectivele naționale” (Paul 2011, 3).

În același sens, potrivit unui document inclus în buletinul oficial al NATO StratCom COE, acest gen de comunicare are multiple fațete, un proces mixt, definit de complexitatea necesității de a produce și de a menține această realitate, precum și de a „repara” și a transforma această realitate (StratCom COE 2020, 23). Rafinând și ajustând realitatea pentru a servi unui anumit scop, rezultatul ar fi ajustarea moderată sau chiar schimbarea radicală a percepției generale a publicului cu privire la realitatea înconjurătoare. Astfel, informarea se poate transforma în dezinformare. Și pentru a sublinia adevăratul înțeles și dimensiune a dezinformării, se pot utiliza termenii folosiți în acest sens într-un plan de acțiune la nivelul UE, și anume „informații verificabile ca fiind false sau parțial eronate care sunt create, prezentate și diseminate pentru câștiguri economice sau pentru a înșela în mod intenționat opinia publică, putând aduce astfel daune serioase societății” (European Commission 2018, 1). Aceeași arie a dezinformării poate include deci, sau asocia, orice tip de acțiuni complementare, făcute cu bună știință, cum ar fi oferirea de informații trunchiate, inducerea în eroare și manipularea.

Simpla existență a acestui binom *informare – dezinformare* este suficient pentru apariția și folosirea în acest context a StratCom. În mod evident, este nevoie de reacția potrivită de expunere, de dezvăluire a dezinformării, de contracarare și combatere a tehnicilor respective ce „adesea fac parte din războiul hibrid” (European Commission 2018, 3). Cum noile mijloace și modalități din era comunicării s-au dezvoltat în același curent geopolitic, în cadrul competiției menționate anterior și în manifestările sale hibride asociate ulterior, această suprapunere și sincronizare au creat premisele unei proliferări mai rapide a unei forme contemporane de dezinformare. Totuși, conform lucrării menționate anterior, inclusă în publicația oficială a NATO StratCom COE, aceasta „nu e nici pe departe nouă” (StratCom COE 2020, 22), ci, dimpotrivă, un fenomen cu o istorie îndelungată. Același

document subliniază, în total acord cu titlul său, că ultimii zece ani au reprezentat „Lunga Decadă a Dezinformării” în care tendința aceasta de „manipulare de masă a informației” (StratCom COE 2020, 21) a crescut în mod constant. De asemenea, aceeași dezinformare este asociată cu o campanie consistentă de „bătălie informațională” (StratCom COE 2020, 23) sau „război informațional” (StratCom COE 2020, 24) care, la rândul său, este pe deplin aliniat cu abordarea și conceptualizarea StratCom făcute de agresorul hibrid, corespondentul abstract și echivalentul acestui concept des întâlnit în lumea occidentală.

La rândul său, potrivit viziunii NATO StratCom COE, StratCom este în mod interesant abordată simultan ca o „filozofie sau mentalitate” (Aday, și alții 2019, 10), un „proces” (Aday, și alții 2019, 10), și o „capabilitate” (Aday, și alții 2019, 10). Genul acesta de definiție se explică prin aceea că în StratCom totul face parte din actul comunicării și totul comunică prin sine însuși, indiferent dacă discutăm despre cuvinte specifice ori combinații de cuvinte, despre diferite fapte, performanțe, acțiuni, imagini, ilustrații, clipuri și filmulețe ori despre strategii, politici, planuri sau proiecte. Întreaga argumentație subliniază legătura dintre hibriditate și mediul informațional, respectiv paralelismul între comunicare, StratCom, dezinformare și război informațional, fiind menită să creeze fundația pentru a analiza rolul StratCom în actualul context.

Concluzia preliminară ce s-a putut deduce la capătul secțiunii anterioare este validată de realitate. În ultimii ani, mediul informațional a fost utilizat în mod susținut ca teren de joacă de agresorii hibrizi, fie ei actori statali ori nu, fapt reflectat cu acuratețe în rapoartele regulat întocmite de cei avizați, literatura de specialitate, articolele dedicate și studiile de securitate. Astfel, exemple diverse pot fi aduse din numărul generos de publicații dezvoltate și publicate sub egida NATO StratCom COE, încă din 2014, primul an al existenței sale. Faptul este ușor de dovedit căci produsele rezultate în urma cercetărilor nu au nivel de clasificare, ci, dimpotrivă, sunt accesibile tuturor celor interesați, pe site-ul www.stratcomcoe.org/publications. Printre titlurile vehiculate există mai multe care fac referire la termeni și concepte ce țin de sfera hibridității, cum ar fi: *dezinformarea, propaganda, știrile false, manipularea, spălarea de informații (termen derivat după cel al spălării de bani), operații informaționale, prezentarea trunchiată sau evident distorsionată a unor fapte, război informațional, campanii informaționale etc.*

Toate acestea sunt cât se poate de evident legate de procesul de influențare ce se află în desfășurare și care poate fi ușor asociat cu ideea caracterului neconvențional al anumitor acțiuni. Acestea pot duce la modificarea felului în care oamenii gândesc și percep anumite lucruri și realități, la degradarea nivelului de înțelegere al acestora și, implicit, la influențarea modului lor de acțiune sau reacție. În acest context al hibridității perpetue ce pune în pericol, în general, stabilitatea și securitatea statelor vizate, vom încerca să clarificăm un aspect esențial generat de acest nivel de înțelegere a problemei: *Ce rol joacă StratCom în contextul amenințărilor hibride?*

3. Rolul jucat de StratCom în context hibrid

Pornind de la toate argumentele aduse mai sus, cel puțin teoretic, nu ar trebui să fie dificil de răspuns la întrebarea privind rolul jucat de StratCom în contextul hibrid actual. Astfel, putem aduce în discuție modul în care StratCom este descrisă într-un subcapitol al *NATO 2030 Initiative*, o subsecțiune intitulată sugestiv *Strategic Communications, Public Diplomacy, and Tackling Disinformation* (*Comunicare strategică, diplomatie publică și abordarea dezinformării*). StratCom este prezentată drept „un instrument critic de descurajare și apărare” (NATO 2020a, 48). Termenii sunt utilizați clar și explicit, cel puțin din punctul de vedere al acestei lucrări, dar poate că definiția este ușor prea generală, putând fi completată de un aspect relevant legat de dezinformare, mai precis „comunicarea eficientă este esențială pentru contracararea și descurajarea dezinformării” ((European Commission 2018, 7). De asemenea, după cum s-a demonstrat, „unul dintre obiectivele pe termen lung ale comunicării strategice și diplomatiei publice este generarea și întreținerea credibilității” (Paul 2011, 50) în timp ce altul este „promovarea valorilor comune” (Paul 2011, 51).

Mai există ceva dincolo de legătura clară dintre StratCom și efortul de a aborda subiectul spinos al dezinformării. Ideea este susținută de o altă sursă credibilă, al doilea produs al proiectului MCDC/CHW axat preponderent asupra contracarării războiului hibrid. După cum s-a menționat, în cuprinsul său, *pe lângă capabilitate și credibilitate, comunicarea este accentuată ca fiind unul dintre pilonii efortului de descurajare a hibridității* (Monaghan, Cullen și Wegge 2019, 35). Această abordare rezonază cu definiția pomenită mai sus ce vorbește despre StratCom ca fiind un instrument de descurajare. Dincolo de acest aspect, orice cititor și/sau public interesat poate găsi rolul comunicării explicat în acest context ca „percepția și înțelegerea fenomenelor, cu dublu sens, care slujește stabilirii raporturilor costuri-beneficii de ambele părți” (Monaghan, Cullen și Wegge, 35). Potrivit mecanismului hibridității descris anterior, cele două părți invocate care trebuie să fie pe deplin conștiente de implicațiile acțiunilor lor sunt agresorul hibrid și ținta agresiunii hibride.

Așadar, în aceste condiții, în termenii descurajării acțiunilor hibride, trioul reprezentat de *capabilitate, comunicare și credibilitate* nu trebuie privit ca o simplă listă de deziderate. În viața reală, *acest trio trebuie materializat într-o serie de măsuri preemptive, proactive și reactive* care sunt interdependente, căci una fără celelalte nu ar fi capabilă să ofere eficiența demersului și nici efectul dorit în descurajarea hibridității.

Capabilitățile specifice trebuie să poată acoperi toate funcțiile esențiale necesare contracarării hibridității într-o manieră oportună, cât se poate de devreme, cum ar fi *monitorizarea, detectarea, identificarea, dezvăluirea, atribuirea și respingerea oricăror acțiuni și activități hibride*. Aceste capabilități dau greutate demersului și sporesc hotărârea de a reacționa și de a riposta când competiția relansată și influența

căutată de hibriditate depășesc orice limită a suportabilității în statul țintă. Fără aceste capabilități menite să asigure detecția timpurie și intervenția oportună pentru contracararea amenințărilor hibride, indiferent de volumul comunicării implicate, cel mai probabil nu ar exista suficient cadru de credibilitate.

Pe de altă parte, dincolo de prezentarea și promovarea acestor capabilități specifice și a eficienței lor generale, mai există o fațetă a credibilității, și anume determinarea politică, disponibilitatea de a indica agresorul hibrid și de a-i dezvălui public acțiunile hibride. Și StratCom este implicată în ecuație, prin transmiterea de mesaje adecvate care să servească scopurilor proprii. Toate construcțiile lexicale și de imagine trebuie îndreptate spre motivarea, inițierea sau îmbunătățirea cooperării și coordonării, sporind nivelul de conștientizare, nivelul de alertă situațională și mai bună înțelegere a fenomenelor. Aceasta trebuie făcută într-o manieră sincronizată, coerentă, pentru ca publicul țintă să poată anticipa, să fie pregătit, implicat și pro-activ împotriva acțiunilor hibride. Toate energiile, eforturile și soluțiile materializate în acțiuni trebuie să se coaguleze și să se îndrepte convergent spre efectul dorit de descurajare.

Pe lângă faptul că generează credibilitate, chiar dacă este văzută în sine ca o chestiune de mentalitate specifică, StratCom reprezintă un instrument foarte util și o opțiune pentru schimbarea modului de a gândi al oamenilor, în general. Astfel, dincolo de implicarea voluntară și asumarea necondiționată a responsabilității, mai întâi de toate, este vorba despre continua adaptabilitate și flexibilitate pentru a ține pasul cu extinderea și diversificarea fenomenului hibrid. În mod ideal, ar apărea la cel mai înalt nivel, la nivelul de conducere al unei organizații și ar fi transmis și desfășurat întocmai până la nivelul tactic cel mai de jos. Rolul său este de a educa și informa publicul, dar, mai mult decât atât, cel mai eficient gen de comunicare strategică schimbă comportamente (Holtzhausen și (Eds.) 2015, 354).

De asemenea, StratCom are legătură cu schimbarea percepției tradiționale a noțiunii de amenințare. Relevând realitatea creată de acest tip de amenințări hibride, ar putea funcționa drept impuls real pentru coordonarea și integrarea tuturor actorilor relevanți în context. În format interagenției, interinstituțional, cooperarea și comunicarea pot deschide calea unei mai bune înțelegeri, suficientă pentru a sesiza și a construi imaginea de ansamblu, astfel încât să se obțină capacitatea de a gândi strategic și integrat. Astfel, instituțiile implicate în sistemul național de apărare ar ajunge la maturitatea operațională de a-și ajusta tacticile și metodele proprii în acest sens. Diseminarea informațiilor cu privire la amenințările hibride nu ar trebui în niciun caz să fie unidirecțională.

Dincolo de componenta de avertizare menită să facă pe toată lumea conștientă de prezența (dacă nu chiar omniprezența) acestui fenomen hibrid, există nevoia acută a încă unui aspect ce se poate realiza prin intermediul StratCom. Astfel, considerăm că este nevoie de o explicație elaborată, concentrată pe demistificarea hibridității. Ni se pare esențială din moment ce toată lumea ar trebui să înțeleagă că fenomenul hibrid

nu este o caracteristică neobișnuită a unui actor statal sau non-statal care țintește și acționează în mod rău-intenționat asupra unui domeniu de activitate, organizație sau stat. Prin acest proces de demistificare, amenințările hibride devin amenințări concrete care pot fi contracarate prin acțiuni concrete, traduse în anumite tactici și metode. De altfel, acesta este și al doilea dintre cele „Cinci principii pentru descurajarea agresorilor hibridi” (Holtzhausen și (Eds.) 2015, 40), așa cum se subliniază în al doilea produs MCDC/CHW, exprimând aceeași idee în domeniul maritim: „agresorii hibridi pot fi descurajați” (Holtzhausen și (Eds.) 2015, 41). Cu o nouă mentalitate, astfel modificată și adaptată la noua realitate, acest fapt va contribui la reducerea șanselor de transformare a acestei noi realități de tip hibrid într-o nouă normalitate și la descurajarea și oprirea oricărei alte interferențe hibride. Astfel, „comunicarea strategică și efectele sale confluente cu cele concrete, acționale, ar trebui să stea pe picior de egalitate cu strategia militară” (Farwell 2012, 225).

Putem, prin urmare, sintetiza relevanța StratCom prin enumerarea obiectivelor detaliate mai sus: promovarea intereselor proprii, construirea unui nivel de percepție și înțelegere a politicilor și a acțiunilor proprii în rândul cetățenilor, dezvăluirea fenomenului hibrid la nivel de informație și contracararea efectelor acestuia și chiar descurajarea manifestărilor hibride ca atare.

Concluzii

Considerăm că toate argumentele prezentate sunt suficiente pentru a confirma ipoteza de lucru de la care am pornit și anume că, în condițiile actuale de „hibridizare” extinsă și diversificată a mediului internațional, manifestată inclusiv prin dezinformări masive, cu consecințe severe, favorizate de hiperutilizarea mediului online, această nouă realitate îndeplinește toate premisele unei evoluții și mai sumbre, perpetuate departe în viitor, dacă relevanța, importanța și rolul StratCom sunt diminuate sau chiar ignorate. Într-un context hibrid, StratCom poate fi considerată extrem de relevantă, fiind în același timp o mentalitate, un proces și o capacitate cu semnificație aparte în domeniul informațional. Cu privire la beneficiile și efectele dorite, însă, StratCom se poate dovedi o sabie cu două tăișuri, căci este folosită fără îndoială și de agresorul hibrid, în cel puțin la fel de mare măsură. Indiferent de numele și formele sale de manifestare, dată fiind diversitatea publicului țintă, ar trebui prin urmare să acopere și audiența internă, și pe cea externă.

În același sens, StratCom poate fi văzută ca una dintre soluțiile mai puțin incisive, dar eficiente, pentru sporirea efectului de descurajare, ridicând nivelul de conștientizare a agresiunii hibride, prezentând și subliniind legitimitatea propriilor acțiuni și reacții, ca și proporționalitatea acestora și a intervențiilor. În orice context hibrid, StratCom este un instrument adecvat pentru combaterea

dezinformării și a influenței acesteia în mediul informațional. De asemenea, este un instrument potrivit pentru diseminarea mesajelor pozitive, mobilizatoare, cu privire la propriile capacități, pentru prezentarea și dovedirea nivelului de înțelegere a situației, a determinării de a acționa și reacționa pentru legitimitatea și credibilitatea demersurilor. În același timp, StratCom joacă un rol semnificativ în demistificarea fenomenului hibridității și întărirea ideii că nu este un joc cu final predeterminat, un rezultat care nu poate fi împiedicat sau schimbat în niciun fel, ci dimpotrivă, se poate acționa pentru contracararea efectelor sale.

StratCom trebuie percepută ca unul dintre ingredientele de bază pentru o formulă de succes a descurajării hibridității, reprezentând și o oportunitate, dar și o necesitate acută, mai ales în contextul curent al dinamicii de securitate. Rolul său este deosebit de relevant și poate crea condiții favorabile pentru opțiuni de prevenție mai potrivite și reacții prompte, esențiale pentru descurajarea și contracararea eficientă a hibridității, oriunde și în orice moment. Orice intenție posibilă de negare, ignorare sau diminuare a importanței comunicării strategice în contextul actual al extinderii și diversificării hibridității ar trebui privite de orice stat ca o problemă extrem de serioasă.

BIBLIOGRAFIE:

- Aday, Sean, Măris Andžāns, Una Bērziņa-Čerenkova, și alții. 2019. „Hybrid Threats: a Strategic Communication Perspective.” 9-23. https://stratcomcoe.org/pdfjs/?file=/cuploads/pfiles/2nd_book_short_digi_pdf.pdf?zoom=page-fit
- Cullen, Patrick J., și Erik Reichborn-Kjennerud. 2017. „Understanding Hybrid Warfare.” 4-9. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- European Commission. 2018. *Joint Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Action Plan against Disinformation*. Brussels, 5.12.2018 JOIN(2018) 36 final. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/action_plan_against_disinformation.pdf
- Farwell, James P. 2012. *Persuasion and Power. The Art of Strategic Communication*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Grimes, David Robert. 2017. „Echo chambers are dangerous – we must try to break free of our online bubbles.” <https://www.theguardian.com/science/blog/2017/dec/04/echo-chambers-are-dangerous-we-must-try-to-break-free-of-our-online-bubbles>
- Holtzhausen, Derina, and Ansgar Zerfass (Eds.). 2015. *The Routledge Handbook of Strategic Communication*. London : Routledge. Taylor and Francis.
- Holtzhausen, Derina, Jami A. Fullerton, Bobbi Kay Lewis, and Danny Shipka. 2021. *Principles of Strategic Communication*. London: Routledge. Taylor and Francis.

- Joswiak, Rikard. 2020. „NATO Stoltenberg Blasts Chinese, Russian Disinformation About Coronavirus.” <https://www.rferl.org/a/nato-s-stoltenberg-blasts-chinese-russian-disinformation-about-coronavirus/30579874.html>
- Kreps, Sarah. 2020. „The Role of Technology in Online Misinformation.” *Foreign Policy*. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/06/The-role-of-technology-in-online-misinformation.pdf>
- Monaghan, Sean, Patrick Cullen, și Njord Wegge. 2019. „Countering hybrid warfare.” 35. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/784299/concepts_mcdc_countering_hybrid_warfare.pdf
- NATO. 2021. „Brussels Summit Communiqué, issued by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021.” Press Release (2021) 086. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en
- NATO. 2018. „Brussels Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018.” North Atlantic Treaty Organization. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm
- NATO. 2015. „Keynote speech, by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the opening of the NATO, Transformation Seminar.” 25 Mar. 2015 Last updated 19 May 2015. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118435.htm
- NATO. 2020a. *NATO 2030: United for a New Era. Analysis and Recommendations of the Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General*. 25 November 2020. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf
- NATO. 2020b. *The Secretary General's Annual Report 2020*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf#page=8
- Nothhaft, H., și H. Schölzel. 2015. „(Re-)Reading Clausewitz: The strategy discourse and its implications for strategic communication.” În *The Routledge Handbook of Strategic Communication*, de D.R. Holtzhausen & A. Zarfass (Eds.). New York: Routledge.
- Ondrejcsák, Róbert, și Tyler H. Lippert (Eds.). 2019. *PANORAMA, NATO at 70: Outline of the Alliance Today and Tomorrow*. https://www.stratpol.sk/wp-content/uploads/2019/12/panorama_2019_ebook.pdf
- Paul, Christopher. 2011. *Strategic Communication. Origins, Concepts and Current Debates*. Santa Barbara, California: Praeger.
- Popp, George, și Astorino-Courtois Allison. 2021. *Effective Communication. Lessons Learned from Those Outside the US Government and Military*. <https://nsiteam.com/effective-communication-lessons-learned-from-those-outside-the-us-government-and-military/>

- Stavridis, James. G. 2007. „Strategic Communication and National Security.” *Joint Forces Quarterly*. 46(3). 4-7.
- StratCom COE. 2020. „Defence Strategic Communications.” *The official journal of the NATO Strategic Communications Centre of Excellence*. Vol. 9. Autumn 2020. https://stratcomcoe.org/pdfjs/?file=/cuploads/pfiles/full_journal_web_dsc_vol_9_jan2021-1.pdf?zoom=page-fit

DEZBATEREA STATISTICĂ DESPRE VIITORUL RĂZBOAIELOR – ESEU BIBLIOGRAFIC

*Dr. Mihai Zodian**

Steven Pinker, *Îngerii mai buni ai naturii noastre. De ce s-a diminuat violența*, Editura Publica, 2019 [2011], p. 888.

Bear F. Braumoeller, *Only The Dead: The Persistence of War in The Modern Age*, Oxford University Press, 2019, p. 314.

Nils Petter Gledish (coord.). 2020. *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*. Heidelberg: Springer, p.156.¹

Caracteristicile statistice ale războaielor și viitorul fenomenului au atras atenția publicului, odată cu celebra lucrare a lui Pinker, *Îngerii mai buni ai naturii noastre*, tradusă acum câțiva ani. Autorul argumenta că trăim în cea mai pașnică perioadă din istoria ultimilor sute de ani, în sensul în care amenințările la adresa vieții cetățenilor au atins un punct minim istoric, incluzând violența privată, războaiele, criminalitatea, pedepsele etc. (Pinker 2019, 14-21). Ideile sale au trezit o mulțime de critici și de laude, care inspiră o parte a abordărilor lui Braumoeller, din *Only The Dead* și din lucrarea coordonată de Nils Petter Gledish. Tema este importantă în condițiile crizelor începute odată cu intervențiile rusești în Ucraina, începând cu 2014, și din Taiwan.

Câteva precizări sunt necesare. Discuția nu se referă la chestiuni practice, precum dimensiunile războiului, război hibrid și alte subiecte asemănătoare. Participanții sunt preocupați de investigarea unor trăsături importante pentru explicația fenomenului, cum ar fi ocurența, frecvența, probabilitatea declanșării sau costurile definite ca morți

*** Dr. Mihai ZODIAN este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.
E-mail: zodian.vladimir@unap.ro**

¹ N.A.: Textul este inspirat de impresionantul syllabus realizat de Jack Levy pentru cursul de teorii ale păcii și războiului, URL: <http://home.uchicago.edu/~mjreese/CurrentStudents/LevyPOLSGR8832.pdf>

în lupte (Geller și Singer 1998). Perspectivile din care sunt privite sunt cea statistică și inductivă, mai curând decât o perspectivă teoretică.

Pentru Pinker, lumea devine mai bună, dar traseul este complicat. Estimată procentual, precum riscul individual de a fi victima unei agresiuni fizice, îmbunătățirea condiției umane este concluzia unei interpretări de anvergură, care combină istoria și statistica. Aceste rezultate, poate uimitor, ar fi o conjuncție a unor tendințe diferite, unele acționând pe o scală milenară, precum apariția statelor, centralizarea autorității publice, Iluminismul, pacea între marile puteri, reducerea severității conflictelor după 1990 și creșterea importanței drepturilor omului (Pinker 2019, 14-21). Printre altele, autorul evidențiază aici și reducerea drastică a războaielor interstatale, inclusiv a celor dintre marile puteri și subliniază scăderea severității lor, definită ca procentul pierderilor în lupte, raportat la totalul populației, care a devenit centrul controverselor.

Limitele tezei au fost asumate de către autor. Continuarea tendinței pacificării nu este garantată, deoarece ne putem afla în intervalul dintre două conflicte majore, iar relația tip lege de putere ne poate induce în eroare, susține Aaron Clauset, în lucrarea coordonată de Nils Petter Gledish (Clauset 2020). Ideea că orice conflict se poate escada induce, la rândul său, o oarecare prudență, ca și concentrarea în Occident a multor dintre tendințele identificate de Steven Pinker (Braumoeller 2019). Teza este importantă aici, deoarece poate implica, pentru România, o reducere drastică a severității și chiar a frecvenței amenințărilor de securitate violente (război, terorism, criminalitate etc.), dacă tendințele sunt reale și dacă acestea vor continua.

Pinker continuă argumentele unuia dintre fondatorii meteorologiei matematice, Lewis Fry Richardson, care a identificat cele două caracteristici statistice esențiale ale conflictelor. Ocurența urmează o distribuție Poisson, însemnând că sunt evenimente foarte rare (Richardson 1944). Cu toate acestea, deși majoritatea au costuri mici din punct de vedere statistic, câteva sunt catastrofale, ceea ce face ca relația dintre frecvența și severitatea sau costul războaielor să urmeze o lege a puterii; spus altfel, un număr redus de conflicte produce majoritatea pierderilor (Clauset 2020, 116) (Spagat și Weezel 2020, 131-132). O corelație asemănătoare este valabilă și pentru atentatele teroriste, iar fenomenele sunt considerate independente și cu probabilitate egală; cele două aspecte au fost confirmate în mod repetat, inclusiv cu date noi (*ibidem*).

Trebuie detaliată ideea că probabilitatea conflictelor este redusă, în sens obiectiv. Acest lucru reiese din statisticile conflictelor și din caracteristicile distribuției Poisson; dacă presupunem că nu a avut loc o schimbare majoră după 1945, avem o frecvență empirică de 0,67% și rezultă că probabilitatea ca în anul următor să izbucnească un nou conflict să fie de 30%; două, de 11%; trei, de 0,025; patru, de 0,043 etc. (Winner 2015). Tendințe similare se întâlnesc în cadrul accidentelor

de mașini (MacLean și Teale 1982-1983). Cum modelul statistic presupune că fenomenele sunt rare, aleatorii și independente, una dintre controversele generate este dacă avem de-a face cu un fenomen fortuit sau nu (Howeling și Kune 1984).

Raritatea înseamnă și că riscul declanșării unui nou război este mic, dar nu poate fi neglijat, un argument derivat din relația de lege a puterii dintre frecvență și severitate, care poate ridica semne de întrebare, atunci când este vorba despre predicții (Taleb 2018) (Pinker 2019, 264-274) (Spagat și Weezel 2020, 131) (Clauset 2020). Din perspectiva rarității și impactului, conflictele majore sunt comparabile cu cutremurele de gradul 7 sau mai mare pe scara Richter, sau cu proporția miliardarilor din populația Planetei, consecința fiind că amenințările de securitate cele mai grave sunt improbabile, dar se pot declanșa oricând, după un proces aparent întâmplător (Clauset 2020, 116). Nassim Taleb a evidențiat că metodele de predicție care recurg la extrapolarea trendurilor curente pot greși, fiindcă un singur eveniment poate răsturna tendința aparentă, o idee comună în studiul conflictelor (Taleb 2018) (Clauset 2020, 115-166). Exemplul clasic se referă la scăderea severității războiului european, înainte de declanșarea primei conflagrații mondiale din 1914-1918, o proiecție care a încurajat „cultul ofensivei” (Evera 1984) (Cirillo și Taleb 2016).

Mulți critici au argumentat că Steven Pinker se înșală. Pasquale Cirillo și Nassim Nicholas Taleb au susținut că datele despre conflicte nu indică o schimbare a riscului; războaiele rămân „lebede negre”, iar probabilitatea unui fenomen similar cu cel de-al Doilea Război Mondial este de unul la circa 80 de ani, dar proiectul lor de cercetare este vulnerabil la critici (Cirillo și Taleb 2016) (Spagat 2017) (Taleb 2018). La rândul său, Bear Braumoeller a susținut: intensitatea (morți în lupte, raportat la populația combatanților) războaielor interstatale nu a scăzut; nici severitatea (estimată ca fiind pierderile în lupte); că rata de inițiere a disputelor militarizate (războaie și tensiuni violente cu un număr de morți) s-a diminuat comparativ cu 1990, însă a crescut în ultimele două secole și că prevalența conflictelor a scăzut (severitatea în raport cu populația, unul dintre conceptele preferate de Pinker), însă caracterul de lege a puterii ne induce în eroare (Braumoeller 2019, 85-87, 106-107, 122-188). Folosind o metodologie diferită, Clauset deduce că probabilitatea unui conflict interstatal de anvergură este de unul la 161 de ani în medie, ceea ce ar însemna că datele sugerează că tendințele identificate de Pinker nu pot fi încă evaluate și nu știm încă dacă este vorba despre o schimbare reală (Clauset 2020, 123-125).

Datele sunt ambigue și disputa rămâne nerezolvată. De asemenea, în volumul coordonat de Nils Petter Gledish, Michael Spagat și Stijn van Weezel au arătat că, dacă punctul de ruptură este ales după 1950, rezultatele sunt mai favorabile argumentului lui Steven Pinker decât dacă ne uităm la 1945, însă concluziile nu sunt definitive (Spagat și Weezel 2020, 138-139). Conceptul central, costurile

conflictelor, este operaționalizat diferit în funcție de perspectiva adoptată și nu există un consens academic referitor la definiția potrivită a fenomenelor și a problemei de cercetare, însă studiile continuă. Momentan, sentimentul dominant rămâne cel exprimat de Jack Levy, Thomas Walker și Martin Edwards și anume acela că, deși pe termen lung, severitatea conflictelor implicând marile puteri în raport cu populația a crescut, iar frecvența a scăzut, severitatea tuturor războaielor a scăzut începând cu 1950, cu toate acestea războaiele interstatale nu sunt neapărat depășite (Levy, Walker și Edwards 2001, 15-48).

Din discuția anterioară, reiese că unele amenințări importante de securitate, precum războiul și terorismul, sunt dificil de interpretat, chiar și atunci când există date relativ mulțumitoare. Ambiguitățile studiilor sugerează că o abordare strict empirică riscă să ofere răspunsuri incomplete sau să reflecte prejudecățile cercetătorilor, dar că preferința pentru o abordare teoretică poate evita problemele respective, în măsura în care se dovedește a fi destul de riguroasă. Două întrebări mai generale trebuie reținute, și anume: este războiul o categorie omogenă și poate fi tratat ca o variabilă de sine stătătoare; trebuie integrat într-o clasă mai generală dacă nu, sau defalcat în categorii (Vasquez 2009)? A doua se referă la ideea scăderii importanței războiului, propunerea lui Pinker fiind încă greu de evaluat.

BIBLIOGRAFIE:

- Braumoeller, Bear F. 2019. *Only The Dead: The Persistence of War in The Modern Age*. New York: Oxford University Press.
- Cirillo, Pasquale, și Taleb Nassim Nicholas. 2016. „The Decline of Violent Conflicts: What Do the Data Really Say.” *SSRN Electronic Journal* NYU Tandon Research Paper (No. 2876315). doi:10.2139/ssrn.2876315, 2016
- Clauset, Aaron. 2020. „On the Frequency and Severity of Interstate Wars.” În *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*, editor Nils Petter Gledish. Heidelberg: Springer.
- Evera, Stephen Van. 1984. „The Cult of the Offensive And The Origins Of The First World War.” *International Security* 9 (nr. 1): 58. doi:10.2307/2538636
- Geller, Daniel S., și J. David Singer. 1998. *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howeling, H. W., și J. B. Kune. 1984. „Do Outbreaks of War Follow a Poisson-Process?” *The Journal of Conflict Resolution* 28 (nr. 1).
- Levy, Jack S., Walker, Thomas C., Edwards, Martin S. 2001. „Continuity and Change in the Evolution of Warfare.” În *War in a Changing World*, de Zeev Maoz și Azar Gat. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- MacLean, A.S., și G. Teale. 1982-1983. „Probability Distributions for Traffic Accidents, Injuries and Deaths.” *Australian Road Research* 12 (1): 42-44.

- Spagat, Michael și Stijn van Weezel. 2020. „The Decline of War Since 1950: New Evidence.” În *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*, editor Nils Petter Gledish. Heidelberg: Springer.
- Pinker, Steven. 2019 [2011]. *Îngerii mai buni ai naturii noastre. De ce s-a diminuat violența*. București: Editura Publica.
- Richardson, Lewis F. 1944. „The Distribution of Wars in Time.” *Journal of the Royal Statistical Society* 07 (3): 242-250.
- Spagat, Michael. 2017. „Pinker versus Taleb: A Non-deadly Quarrell over the Decline of Violence.” *Prezentare la conferința The Nature of Deadly Quarrels: Multidisciplinary Perspectives on the Study of Violence*. York University.
- Taleb, Nassim Nicholas. 2018 [2007]. *Lebăda neagră. 2018. Impactul foarte puțin probabilului*. Ediția a treia. București: Curtea Veche.
- Vasquez, John A. 2009. *The War Puzzle Revisited*. New York: Cambridge University Press.
- Winner, Larry. 2015. *Introduction to probability*. <http://users.stat.ufl.edu/~winner/sta4321.html>.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ CU TEMA „COMPLEXITATEA ȘI DINAMISMUL MEDIULUI DE SECURITATE”

09-10 decembrie 2021

Conferința științifică internațională cu tema „Complexitatea și Dinamismul Mediului de Securitate”, ultima activitate științifică din agenda anului 2021 a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate (CSSAS), s-a desfășurat online, în perioada 09-10 decembrie, în limba engleză, fiind onorată de un public numeros, alcătuit din invitați de seamă ai mediului militar și civil din sfera sistemului național de apărare, ordine publică și siguranță națională (cadre didactice, cercetători, studenți, masteranzi, doctoranzi și postdoctoranzi) și din cea internațională, cu reprezentanți aparținând unor instituții similare și având preocupări conexe domeniului securității și apărării.

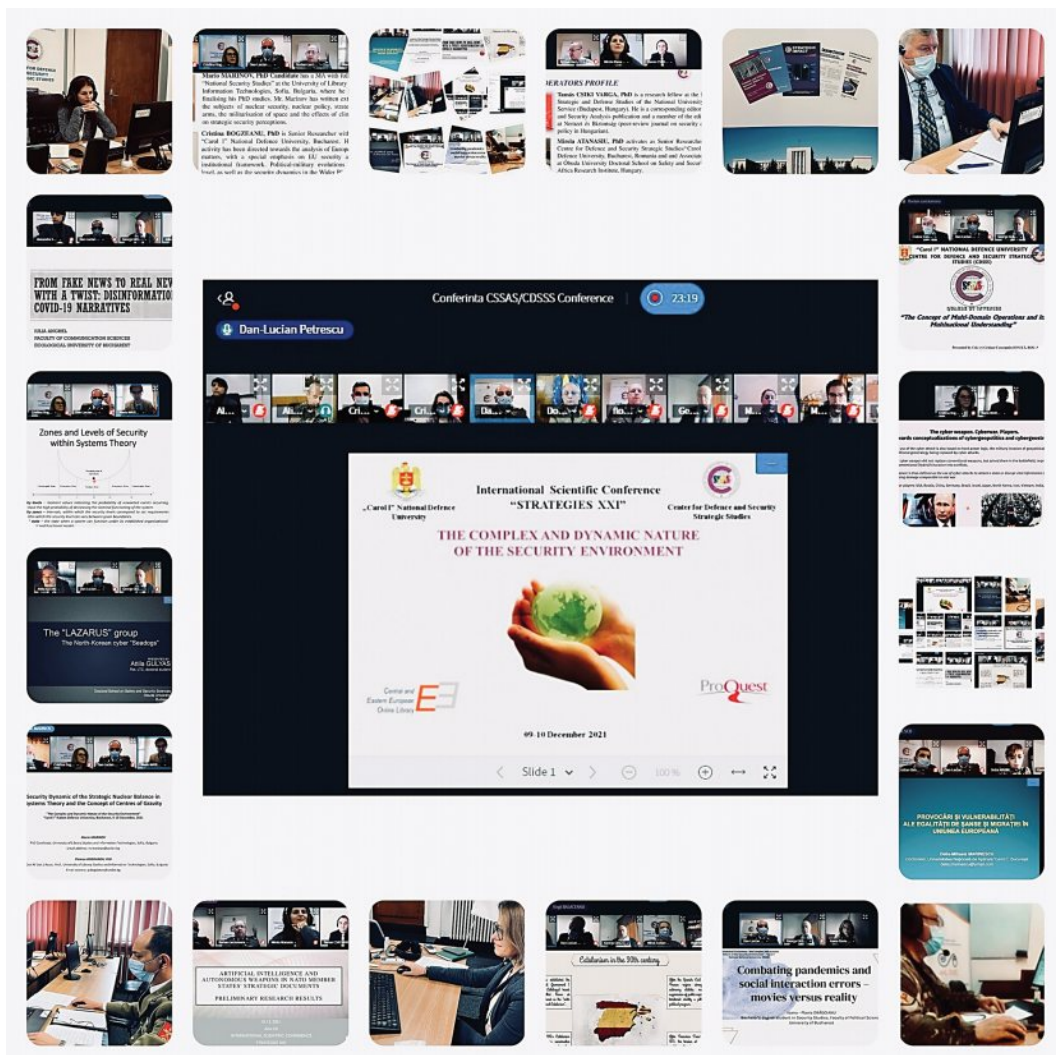
Cadrul activității științifice s-a bucurat de o atmosferă dinamică, susținută de către contribuția participanților din cadrul Ministerului Apărării Naționale (MApN), a cadrelor didactice și a cercetătorilor din mediului academic din România, Bulgaria, Cehia, Georgia, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Ungaria.

Cele șapte secțiuni specifice domeniului securității și apărării, dezbătute în cadrul conferinței, au fost coordonate de către domnul colonel dr. Florian Cîrciumaru, directorul centrului, împreună cu domnul cercetător științific colonel (r.) dr. Crăișor-Constantin Ioniță, secretarul științific al conferinței, și domnul colonelul dr. Dan-Lucian Petrescu, din cadrul CSSAS.

Prima sesiune online a conferinței, desfășurată în 09 decembrie, a fost structurată pe patru secțiuni, astfel: *Pandemie și securitate, Actori statali și nonstatali în configurarea relațiilor de putere, Drept internațional umanitar și Istorie militară*, fiind moderată de către:

- colonel dr. Dan-Lucian Petrescu, CSSAS;
- conferențiar universitar dr. János Besenyő, Universitatea Obuda, Ungaria, împreună cu cercetător științific (CS) grad II dr. Alexandra Sarcinschi, CSSAS;
- general (rezervă) dr. Virgil Bălăceanu, Asociația Ofițerilor de Rezervă din România, alături de CS III dr. Mihai Vladimir Zodian, CSSAS.

Sesiunea a înglobat teme precum: amenințarea biologică; agresiune hibridă în contextul pandemiei; rolul organizațiilor internaționale și regionale pe perioada pandemiei; efectele asupra tendințelor la nivelul mediului internațional de securitate; măsuri și cooperare interinstituțională în managementul crizei; terorismul și acțiunea violentă, nelegitimă; managementul tranzițiilor politice în diferite regiuni ale globului; dezarmarea nucleară și fenomenul de proliferare sub toate aspectele sale; protecție umanitară pe perioada conflictelor armate (instrumente juridice de protejare a victimelor, a populației și a bunurilor civile, categorii protejate de persoane și bunuri, norme speciale etc.); reglementarea în legislația internațională a recurgerii la forță armată.

Fotografie eveniment. Conferința științifică internațională „Complexitatea și Dinamismul Mediului de Securitate”

Cea de-a doua sesiune online a conferinței, desfășurată în 10 decembrie, a cuprins trei secțiuni, respectiv: *Apărare națională și reziliență*, *Zone de interes strategic și Concepte și teorii strategice*, și a fost prezentată de următorii moderatori:

- Mario Marinov, Universitatea de Biblioteci Studii și Tehnologii Informaționale, Bulgaria, împreună cu CS II dr. Cristina Bogzeanu, CSSAS;
- dr. Tamás Csiki Varga, Universitatea Națională de Servicii Publice, Budapesta, Ungaria, împreună cu CS II dr. Mirela Atanasiu, CSSAS;
- colonel Alin Bodescu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, împreună cu CS II dr. Cristian Băhnăreanu, CSSAS.

Secțiunile au creat cadrul propice dezbaterii unor subiecte precum: teorie și practică strategică; acțiunea strategică; concepte strategice; gândire strategică militară; aspecte legate de vecinătate (Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă, Serbia, Ungaria, Bulgaria, Turcia); stabilitate și schimbare în mediul internațional de securitate; evoluția conceptelor de securitate; factorul economic și reșezarea economică a lumii; migrație, tensiuni, crize, conflicte; terorism; Orientul Mijlociu și Africa de Nord; Asia; SUA etc.

Lucrările și dezbaterile cu caracter științific au contribuit la îndeplinirea obiectivelor evenimentului, și anume: diseminarea celor mai actuale cercetări aferente domeniului, realizarea unui cadru de îndrumare și de dialog între participanți, precum și consolidarea cooperării științifice naționale și internaționale, în consecință clasificând succesul evenimentului științific.

Informații despre viitoarele activități științifice organizate de către CSSAS pot fi găsite accesând web site-ul: <https://cssas.unap.ro/ro/manifestari.htm>

Raluca STAN*

* *Raluca STAN își desfășoară activitatea la Compartimentul Manifestări științifice din cadrul CSSAS. E-mail: stan.raluca@unap.ro*

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă *Impact strategic* și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la redactarea articolelor.

PRINCIPALELE CRITERII DE SELECȚIE

- ✓ **Circumscrierea în aria tematică a revistei – studii strategice și de securitate** și în următoarele domenii: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective în domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; problematica păcii și a războiului; managementul conflictelor; strategie militară; securitate cibernetică; istorie militară.
- ✓ **Originalitatea** – argumentare proprie; caracter de noutate; să nu fi fost publicat anterior.
- ✓ **Caracter științific/academic** al lucrării – stil neutru, obiectiv, argumentarea afirmațiilor și precizarea tuturor resurselor bibliografice utilizate.
- ✓ **Bibliografie relevantă**, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente, redactată conform modelului prezentat în Ghid.
- ✓ **Redactarea în limba română și în limba engleză să corespundă standardelor academice.**
- ✓ **Adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă**, expuse în continuare.

DIMENSIUNEA ARTICOLULUI ȘI NORME DE EDITARE

- ✓ **Dimensiunea articolului** poate varia între **6 și 12 pagini (între 25.000 și 50.000 de caractere)**, incluzând bibliografia și figurile.
- ✓ **Setări pagină:** margini 2 cm, format A 4.
- ✓ Articolul se va scrie cu **font Times New Roman, dimensiune corp 12, spațiere la 1 rând, cu diacritice.**
- ✓ Denumirea fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și titlul articolului și nu se scrie cu diacritice. Salvarea se va face ca document Word (.doc/.docx).

STRUCTURA ARTICOLULUI

- ✓ **Titlul** articolului (centrat, scris cu majuscule, bold, font 24).
- ✓ **O prezentare de autor** succintă, care să cuprindă următoarele elemente

(după caz): grad militar, titlu didactic/cercetare, titlu științific, prenume, nume, funcția deținută la principala afiliere instituțională, în cazul doctoranzilor – domeniul cercetării, universitatea –, orașul, țara de reședință, e-mail.

- ✓ Un **rezumat** relevant, de circa 150 de cuvinte (caractere italice).
- ✓ 6-8 **cuvinte-cheie** (caractere italice).
- ✓ **Introducere/Considerații preliminare** (nu se numerotează).
- ✓ **Două-patru capitole**, eventual subcapitole.
- ✓ **Concluzii** (nu se numerotează).
- ✓ Opțional, dacă se consideră util pentru argumentare, pot fi incluse în articol **tabele/grafice/imagini**, cu trimitere din text către acestea. **Pentru a fi asigurată lizibilitatea, acestea vor fi expediate redacției și separat, odată cu articolul, în format .jpeg / .png / .tiff.**

În cazul tabelelor, deasupra se scrie, „**Tabelul nr. X:** titlu”, iar în cazul imaginilor eg. hărți etc., dedesubt se scrie **Figura nr. X:** titlu”. În ambele cazuri, se menționează sursa (dacă este cazul) dedesubt.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Toate sursele bibliografice citate se indică în limba în care au fost consultate, cu transliterație în caractere latine, unde este cazul (de ex., în cazul folosirii caracterelor chirilice, arabe etc.).

Pentru versiunea articolului în limba engleză recomandăm ca titlurile lucrărilor în limba română să fie traduse, între paranteze, în limba engleză.

Articolul va cuprinde citări în text și bibliografie (în ordine alfabetică), conform *The Chicago Manual of Style*¹, din care am exemplificat câteva categorii de lucrări.

CARTE

Bibliografie

Grazer, Brian, and Charles Fishman. 2015. *A Curious Mind: The Secret to a Bigger Life*. New York: Simon & Schuster.

Smith, Zadie. 2016. *Swing Time*. New York: Penguin Press.

Citare în text

(Grazer and Fishman 2015, 12)

(Smith 2016, 315–16)

CAPITOL DIN CARTE

În secțiunea dedicată Bibliografiei, includeți intervalul de pagini dedicat capitolului respectiv. În text, menționați paginile corespunzătoare citării.

¹ URL: https://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide/citation-guide-2.html

Bibliografie

Thoreau, Henry David. 2016. „Walking.” In *The Making of the American Essay*, coordonat de John D’Agata, 167–95. Minneapolis: Graywolf Press.

Citare în text

(Thoreau 2016, 177–78)

ARTICOL

În secțiunea Bibliografie, includeți intervalul de pagini pentru întregul articol. În text, menționați paginile din care ați citat. Pentru articolele consultate online, includeți o adresă URL sau numele bazei de date în secțiunea Bibliografie. Majoritatea articolelor din revistă afișează un cod DOI (Digital Object Identifier). Un cod DOI formează un URL permanent care începe cu <https://doi.org/>

Bibliografie

Keng, Shao-Hsun, Chun-Hung Lin, and Peter F. Orazem. 2017. „Expanding College Access in Taiwan, 1978–2014: Effects on Graduate Quality and Income Inequality.” *Journal of Human Capital* 11, no. 1 (Spring): 1–34. <https://doi.org/10.1086/690235>.

LaSalle, Peter. 2017. „Conundrum: A Story about Reading.” *New England Review* 38 (1): 95–109. Project MUSE.

Citare în text

(Keng, Lin, and Orazem 2017, 9–10)

(LaSalle 2017, 95)

SURSE INTERNET

Bibliografie

Bouman, Katie. 2016. „How to Take a Picture of a Black Hole.” Filmed November 2016 at TEDxBeaconStreet, Brookline, MA. Video, 12:51. https://www.ted.com/talks/katie_bouman_what_does_a_black_hole_look_like

Google. 2017. „Privacy Policy.” Privacy & Terms. Last modified April 17, 2017. <https://www.google.com/policies/privacy/>

Yale University. n.d. „About Yale: Yale Facts.” Accessed May 1, 2017. <https://www.yale.edu/about-yale/yale-facts>

Citare în text

(Bouman 2016)

(Google 2017)

(Yale University, n.d.)

ȘTIRI SAU ARTICOL DIN REVISTĂ

Articole din ziar sau preluate de pe pagini de web, din reviste sau de pe bloguri sunt citate în mod similar. În secțiunea Bibliografie se repetă anul, ziua, luna surselor

citare. Dacă articolul este consultat online, se include adresa de URL sau numele bazei de date.

Bibliografie

Manjoo, Farhad. 2017. „Snap Makes a Bet on the Cultural Supremacy of the Camera.” *New York Times*, March 8, 2017. <https://www.nytimes.com/2017/03/08/technology/snap-makes-a-bet-on-the-cultural-supremacy-of-the-camera.html>

Mead, Rebecca. 2017. „The Prophet of Dystopia.” *New Yorker*, April 17, 2017.

Pai, Tanya. 2017. „The Squishy, Sugary History of Peeps.” *Vox*, April 11, 2017. <http://www.vox.com/culture/2017/4/11/15209084/peeps-easter>

Citare în text

(Manjoo 2017)

(Mead 2017, 43)

(Pai 2017)

Pentru mai multe exemple, vă rugăm să consultați *The Chicago Manual of Style*.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează, conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor.

Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea/respingerea articolelor.

În urma evaluării, există trei posibilități:

a) *acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore;*

b) *acceptarea articolului spre publicare cu modificări/completări de substanță sau*

c) *respingerea articolului.*

Aducem la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de *analiză antiplagiat* (www.sistemantiplagiat.ro).

TRIMITEREA ARTICOLELOR

Primim articole pe tot parcursul anului.

Autorii români vor trimite articolele în format electronic inițial **numai în limba română** la adresa de e-mail a redacției, ***impactstrategic@unap.ro***, în vederea evaluării.

Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termenul stabilit de comun acord (termen standard: două săptămâni) și va corespunde formei finale a materialului în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și

corectă, corespunzătoare standardelor academice, ediția în limba engleză fiind difuzată comunității științifice internaționale și indexată în baze de date internaționale.

NOTA BENE

Autorilor nu li se cer taxe pentru publicare și nici nu sunt remunerați.

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Citatele din lucrări/documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original.

Ghilimelele se notează astfel: în limba română „...”, iar în limba engleză: “...”.

Materialele nu vor conține informații clasificate. Personalul militar și civil angajat al MAPN va trimite materialele destinate publicării însoțite de avizul structurii de securitate al unității în care este încadrat autorul.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau numai o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului. Trimiterea articolului către redacție constituie implicit acordul autorului în privința celor expuse.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția la adresa de e-mail: impactstrategic@unap.ro

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Corector: Mariana ROȘCA
Tehnoredactor: Andreea GÎRTONEA

Lucrarea conține 76 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
E-mail: editura@unap.ro
Tel: 021/319.40.80/215